

Таямніцы
жывой
вады

4

Казачны
свет
радзіма-
знаўства

7

«Гіпер-
связі»
ў строях

12

Дзе
нарадзіўся...

13

Высоцкі
загучаў
па-беларуску

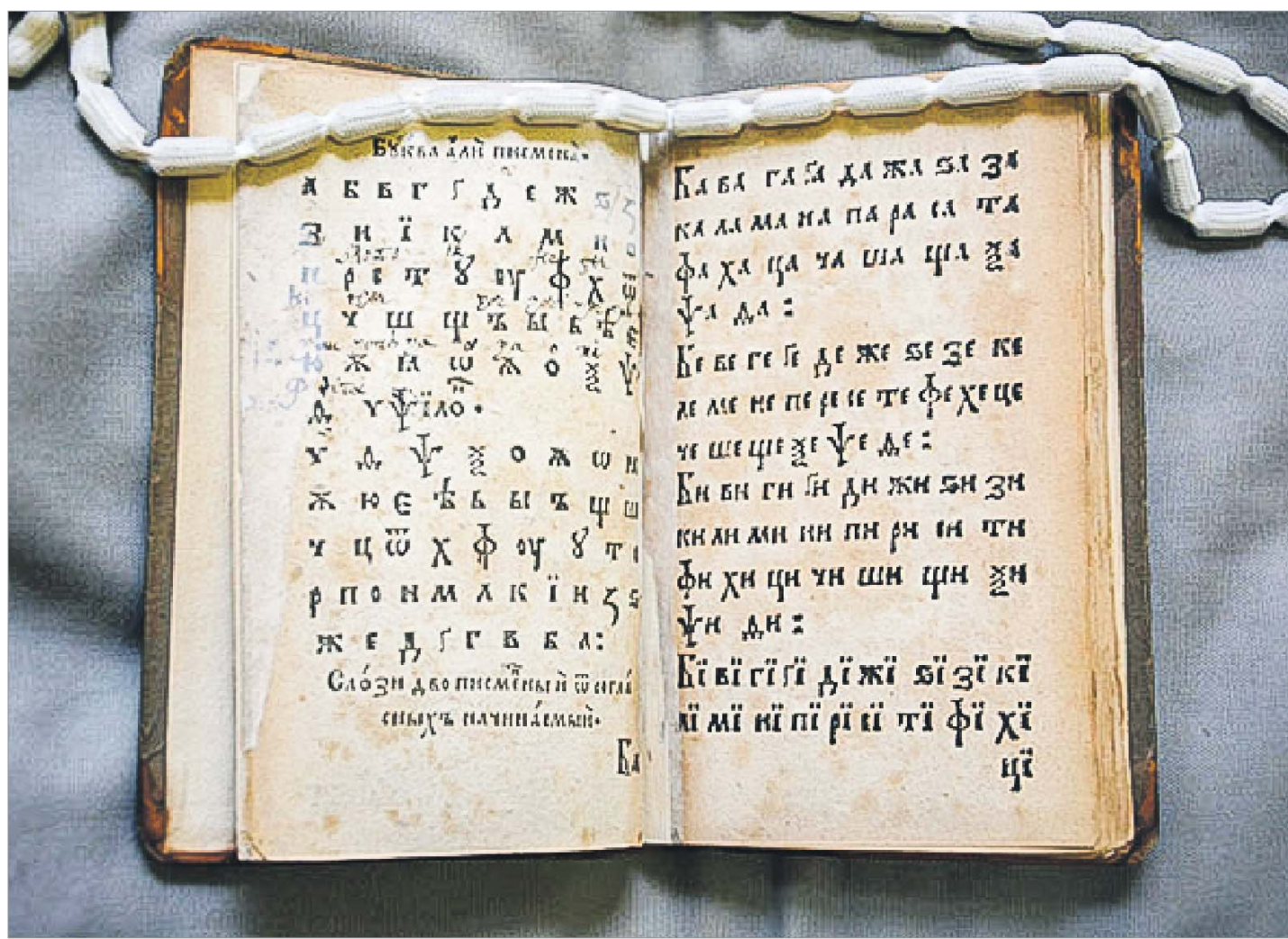
15

Беларуская Terra Incognita

400-годдзе першага славянскага «Буквара» адзначаць факсімільным выданнем

Два гады таму ў вучоных атрыма-
лася даказаць, што першы ў свеце
«Буквар» мае беларускія карані. Гэтую
першакнігу сапраўды кожнага чалавека
і кожнага пакалення выдалі ў 1618 го-
дзе на царкоўнаславянскай мове ў ад-
ной з самых старажытных і ўплывовых
беларускіх друкарань — у Віленскім
Свята-Духавым праваслаўным брацтве
ў Еўі. Зараз у свеце засталіся толькі два
экзэмпляры гэтага ўнікальнага выдан-
ня — адно з іх, няпоўнае, захоўваецца
ў Каралеўскай бібліятэцы Даніі, а дру-
гое, якое захавалася добра, знаходзіцца
ў лонданскай бібліятэцы «Мідл Тэмпл».
Убачыць той самы «Буквар» у арыгінале
сёння амаль немагчыма: каб атрымаць
доступ да фаліянта, трэба прайсці праз
шэраг перамоў і мець важкую прычы-
ну. Але ў Нацыянальнай бібліятэцы гэ-
тую праблему хутка вырашаць, бо ўжо
ў верасні, сімвалічна — у Дзень ведаў, —
у Беларусі прэзентуюць факсімільнае
выданне легендарнага «Буквара», пра
што паведаміў дырэктар Нацыянальнай
бібліятэкі Беларусі Раман Матульскі:

— 400-годдзе гэтай кнігі вартае таго,
каб яе даследаваць, вывучыць і вярнуць
у сучаснасць. Акрамя культурна-гіста-
рычнага значэння, тут ёсць яшчэ і пра-
гматычны складнік: у Беларусі працяг-
ваецца работа па рэформе сістэмы аду-
кацыі, і без вывучэння першакрыніц і
традыцый нашай адукацыі зрабіць гэта
немагчыма, таму «Буквар» тут — стар-
тавая кропка.

Працяг на стар. 3 ►

КУЛЬТУРНАЯ ПЛЯЦОЎКА ЕЎРОПЫ

Мінскае міжнароднае кніжнае ярмарка-выстава

Мінск 28 студзеня — 4 сакавіка

2018

Мінск 28 February — 4 March

Почетный гость — Республика Сербия
Центральный экспонент — Республика Казахстан
Административный комплекс по проспекту Победителей, 14

Менавіта гэтая тэма стане галоўнай
на XXV Мінскай міжнароднай кніжнай
выстаўцы-кірмашы, якая пройдзе
з 28 лютага па 4 сакавіка.

Адна з характэрных рыс беларусаў — гасціннасць. У на-
шай краіне можна пазнаёміцца з культурай ды звычаямі
многіх народаў, што спрыяе ўзаемнаму ўзбагачэнню куль-
тур. Такое стаўленне да народаў іншых дзяржаў зрабіла
Беларусь прыкладам міралюбнасці, талерантнасці, міжна-
цыянальнага братэрства.

Падчас кніжнага форуму адбудзецца IV Міжна-
родны сімпозіум літаратараў «Пісьменнік і час». Ча-
каюцца ўдзельнікі з больш як 20 краін. На выстаўцы
пройдзе ўзнагароджванне пераможцаў конкурсу маладых
літаратараў «Першацвет»: іх творчасці будзе прысвечана

і прэзентацыя зборніка, створанага па выніках конкурсу,
а таксама кнігі маладога аўтара Станіславы Умец «Сэрца
Сакры: фэнтэзі», якая адкрыла новую серыю выдавецтва
«Мастацкая літаратура» — «Час XXI».

Сёлетна на кніжнай выстаўцы будуць асабліва вывучаць
традыцыі Сербіі, якая стане ганаровым госцем форуму. У
праграме ўдзелу ганаровага гасця заплававана выстаўка
Нацыянальнай бібліятэкі Сербіі «Сербская літаратура ў
Першай сусветнай вайне», адбудуцца творчыя сустрэчы
з вядомым сербскім празаікам Горанам Петравічам і Да-
янай Лазаравіч — перакладчыцай зборніка Максіма Баг-
дановіча «Вянок» на сербскую мову, таксама запрашаюць
на сербска-беларускую літаратурную імпрэзу «Творчы і на-
вуковы тандэм: Іван Чарота і Драган Лакичавіч».

Акіэнты тыдня: краіна

Дзяржава ўважліва ставіцца да пьдтанняў стварэння ўмоў развіцця і навучання таленавітай моладзі, стымулявання творчай актыўнасці, прафесійнага росту і станаўлення. Гэтымі днямі Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка зацвердзіў рашэнне савета спецыяльнага фонду Прэзідэнта па падтрымцы таленавітай моладзі. У выніку 285 909,48 рублёў накіравана на выплату 4 стыпендый і 5 прэмій навучэнцам устаноў адукацыі сферы культуры, 24 заахвочвальныя прэміі навучэнцам, студэнтам і творчым калектывам. Матэрыяльная дапамога аказана 72 маладым людзям. Гранд-прэмій і званнем лаўрэата з уручэннем нагруднага знака «Лаўрэат спецыяльнага фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па падтрымцы таленавітай моладзі» ўганараваныя 14 чалавек і адзін калектыв. Выдзелена 8 грантаў.

Асобы і даты. Прэзідэнт Беларусі павіншаваў з 65-годдзем народнага артыста СССР Юрыя Башмета. У віншаванні адзначана, што артыст па праве ўваходзіць у лік самых яркіх музычных дзеячаў мастацтва сучаснасці. «У Беларусі Вас ведаюць і цэняць яшчэ і як маэстра праслаўленага Міжнароднага фестывалю Юрыя Башмета — значнага культурнага праекта ў нашай краіне і на прасторы СНД», — падкрэсліў кіраўнік дзяржавы.

Рэаліі і актуаліі. У краіне ўдасканальваюцца падыходы да аплаты працы работнікаў бюджэтных арганізацый, паведамлілі ў прэс-службе Федэрацыі прафсаюзаў паводле вынікаў рабочай сустрэчы кіраўніцтва ФПБ і Міністэрства працы і сацыяльнай абароны. «Федэрацыя прафсаюзаў неаднойчы ўздыхала перад сацыяльнымі партнёрамі пытанне аб неабходнасці павышэння зарплат у гэтай сферы. Яшчэ ў канцы мінулага года мы гаварылі пра тое, што шэраг катэгорый работнікаў сацыяльнай сферы, адукацыі, аховы здароўя, культуры не атрымлівалі нават мінімальнай зароботнай платы. Дзякуючы прынятай пастанове Савета Міністраў гэта праблема была вырашана. Тым не менш мы лічым, што неабходна працягваць работу па ўдасканаленні сістэмы аплаты працы ў цэлым», — упэўнены старшыня ФПБ Міхаіл Орда. Пазіцыя нацыянальнага прафцэнтра ў гэтым пытанні сучасна з меркаваннем Мінпрацы і сацабароны.

Што маем, захаваем. Пастановай Міністэрства культуры зацверджаны праект зон аховы матэрыяльнай гісторыка-культурнай каштоўнасці «Аўгустоўскі канал». У яе склад уваходзяць: водны шлях, які ўключае зарэгуляваны ўчастак ракі Чорная Ганча ад дзяржаўнай граніцы з Польшчай да вёскі Сонічы, участак канала ад вёскі Сонічы да шлюза Нямнова, гідравузлы Нямнова і Дамброўка, злучальны канал ад суднаходнага шлюза Нямнова да ўпадзення ў раку Нёман, гідравузлы Валкушык і Кужынец. Праект зон аховы распрацаваны практным філіялам ААТ «Белрэстаўрацыя» па заказе адміністрацыі свабоднай эканамічнай зоны «Гроднаінвест».

Мы памятаем! «Зорны паход» — гэта магутная школа патрыятычнага выхавання, адначыў міністр адукацыі Ігар Карпенка падчас урачыстага мітынгу, прысвечанага старту 53-га інтэрнацыянальнага «Зорнага паходу» БДПУ па месцах баявой і працоўнай славы беларускага народа. «Зорны паход» праходзіць з 23 студзеня і завяршаецца сёння. Восем атрадаў студэнтаў і выкладчыкаў наведваюць шэраг раёнаў Мінскай, Магілёўскай і Гродзенскай абласцей. Удзельнікі паходу сустракаюцца з ветэранамі Вялікай Айчыннай вайны і ветэранамі працы, аказваюць ім шэфскую дапамогу, ускладаюць кветкі да мемарыяльных комплексаў, брацкіх магіл салдат і мірных жыхароў, якія загінулі ў гады вайны.

Агляд афіцыйных падзей ад Інесы ПЕТРУСЕВІЧ

КУЛЬТУРНАЯ ПЛЯЦОЎКА ЕЎРОПЫ

Чакаюцца прэзентацыі выдадзенага ў Беларусі зборніка сучаснай сербскай прозы, кнігі Нэвены Вітошавіч-Чэкліч «Чырвоныя кветкі Косава поля», кнігі «Беларусы пра Сербію і Югаславію», перакладу на рускую мову твораў св. Савы Сербскага «Студенички типик» і «Житие св. Сименона», падборкі беларускай паэзіі ў сербскім часопісе «Повелья» і сербскіх выпускаў часопісаў «Малодосць», «Полымя», «Нёман» і газеты «Літаратура і мастацтва». А ў Доме дружбы адбудзецца вечар, прысвечаны сербскай літаратуры.

У цэнтры экспазіцыі таксама — кнігавыдавецтва Казахстана. Як заўсёды, ґрунтоўную праграму прапануюць аматарам кнігі расійскія выдаўцы (экспазіцыі «Выдавецкія праграмы ўрада Масквы» і «Санкт-

Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.

Фотма БелТА.

Акцыі

ЛІТАРАТУРНЫЯ МАРШРУТЫ

Як часта мы бядуем, што юнае пакаленне не цікавіцца беларускімі аўтарамі, хтосьці нават з цяжкасцю адрознівае Якуба Коласа ад Янкі Купалы, а сучасных пісьменнікаў дык і ўвогуле не ведае. Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь і літаратурны часопіс «Вясёлка» вырашылі: хопіць наракаць! Трэба зладзіць яркую, інтэрактыўную акцыю рэспубліканскага маштабу, каб зацікавіць хлопчыкаў і дзяўчынак роднымі словам, адкрыць ім цудоўныя ўзоры сучаснага пісьменства.

Акцыя «Мая Беларусь: сучасныя пісьменнікі — дзецям» распачнецца з наступнага месяца. Суарганізатарамі з'яўляюцца Саюз пісьменнікаў Беларусі, Выдавецкі дом «Звязда», выдавецтвы «Мастацкая літаратура», «Народная асвета», «Пачатковая школа», упраўленні ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі і ўпраўленні адукацыі абласных і раённых, а таксама Мінскага гарадскога выканаўчага камітэта.

Каб беларускія дзеткі маглі лёгка згадваць імёны і творы сваіх любімых айчынных пісьменнікаў, арганізатары плануюць праводзіць не лекцыі ці выступы, а захапляльнае тэатралізаванае падарожжа па Беларусі, каб у кожным кутку пачулі жывое роднае слова, убачылі і пазнаёміліся з нашымі сучаснымі творцамі.

Сярод пісьменнікаў, якія возьмуць актыўны ўдзел у гэтым падарожжы, варта назваць цудоўнага лірыка, які ж адначасова піша выдатныя творы для дзяцей, Алеся Бадака, адну з лепшых казачніц Беларусі Алену Маслу, майстра авантурна-гістарыч-

ных раманаў для моладзі Людмілу Рублеўскую, паэта вострага нечаканага вобраза, парадаксальна-змястоўнай метафары Анатоля Зэкава, шыкоўнага тэатральнага артыста і казачніка Леаніда Улашчанку, шматграннага ў сваёй літаратурнай дзейнасці Алеся Карлюкевіча.

Акцыя павінна ахапіць не толькі кожную вобласць, але і кожны раён. Будуць зладжаны такія мерапрыемствы, як «Чароўныя запlechнікі» (арганізатары дораць дзецям запlechнікі, у кожным з якіх па 12 цікавых выданняў), «Як я ўяўляю кнігу» (конкурс малюнкаў для паштовак па прачытаных кнігах вызначаных аўтараў), «Самы лепшы чыгач» (узнагароджанне наведніка раённай ці гарадской бібліятэкі, які найбольш чытае), «Жывая класіка» (мастацкае чытанне дзецьмі лепшых узораў беларускай літаратуры. Такая рубрыка ўжо шмат гадоў карыстаецца вялікай папулярнасцю ў чытачоў «Вясёлкі»). Запланаваны таксама многія іншыя конкурсы, тэатралізавана-гульнёвыя праграмы ды іншае, пра што «ЛіМ» абавязкова будзе распавядаць.

Вельмі важна, каб гэтая акцыя сапраўды набыла ўсеабдымны характар, каб да яе непадманна і натхнёна далучаліся настаўнікі, бібліятэкары, культурныя работнікі. Важна захаваць пачуццё свята ад знаёмства з сучаснымі ўзорамі нашай літаратуры. Калі будзе ўнутраная сонечнасць, то і самыя далёкія ад творчасці людзі адкрыюць для сябе шмат новага ў лабірынтах сучаснай беларускай літаратуры.

Сямён ТАТАРЧЫК

Мінскае гарадское аддзяленне СПБ запрашае:
26 студзеня — на Дзень беларускай мовы ў СШ № 152 г. Мінска з удзелам паэтэсы Ксеніі Шаржановіч. Пачатак а 14-й гадзіне.
29 студзеня — на свята дзіцячай кнігі ў СШ № 170 г. Мінска з удзелам пісьменнікаў. Пачатак а 12-й гадзіне.
30 студзеня — на сустрэчу з лаўрэатам Нацыянальнай літаратурнай прэміі Міхасём Пазняковым у Чысцінскую сярэдняю школу Маладзечанскага раёна. Пачатак а 13-й гадзіне.
30 студзеня — у Школу юнага празаіка пры Мінскім гарадскім аддзяленні СПБ. Пачатак а 15-й гадзіне.
31 студзеня — на літаратурны праект «Паэтычны аўторак» у дзіцячую бібліятэку № 16 з удзелам паэтэсы і барда Ганны Чумакавай. Пачатак а 13-й гадзіне.
31 студзеня — на свята маладой паэзіі з удзелам лаўрэатаў гарадскіх і рэспубліканскіх паэтычных конкурсаў у публічную бібліятэку № 20. Пачатак а 17-й гадзіне.
31 студзеня — на творчы вечар паэта, кампазітара і барда Дзмітрыя Пятровіча ў Мінскі гарадскі тэатр паэзіі на базе Цэнтральнай гарадской бібліятэкі

(вул. В. Харужай, 16) Пачатак а 18-й гадзіне.
1 лютага — на літаратурны праект «Школа запрашае» — у СШ № 136 (вул. Данілы Сердзіча, 5). Званы госць — пісьменнік Міхась Пазнякоў. Пачатак аб 11-й гадзіне.
2 лютага — на паэтычную імпрэзу «Боль, паэзія, натхненне» ў публічную бібліятэку № 8 імя М. Багдановіча (вул. Даўгабродская, 12/2) з удзелам маладых паэтаў. Пачатак а 13-й гадзіне.
2 лютага — у Школу юнага паэта пры Мінскім гарадскім аддзяленні СПБ (вул. Фрунзэ, 5-309). Пачатак а 14-й гадзіне.
Гомельскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:
30 студзеня — на юбілейны вечар «Тварыць — значыць жыць!» Васіля Ткачова ў літаратурна-мастацкім салоне «Сустрэчы на Замкавай» у гомельскую гарадскую бібліятэку імя А. І. Гэргэна. Пачатак а 17-й гадзіне.
31 студзеня — на літаратурны ўрок для навучэнцаў 8 — 11 класаў школ г. Гомеля, прысвечаны Году Анатоля Грачанікава ў Гомельскай вобласці, у офіс Гомельскага аддзялення СПБ. Пачатак а 10-й гадзіне.

Брэсцкае абласное аддзяленне СПБ запрашае:
31 студзеня — на літаратурнае свята «Мой свет — кніга» ў цэнтральную гарадскую бібліятэку імя А. С. Пушкіна г. Брэста. Пачатак а 15-й гадзіне.
31 студзеня — на пасяджэнне літаратурнага клуба «Адкрыццё» ў Цэнтральную гарадскую бібліятэку імя А. С. Пушкіна. Пачатак а 17-й гадзіне.
Гродзенскае абласное аддзяленне СПБ запрашае
31 студзеня — на сустрэчу з дзіцячай пісьменніцай Таццянай Сучковай «Я пою о сказочной земле...» у гімназію № 7 г. Гродна. Пачатак а 12-й гадзіне.
31 студзеня — на чарговае пасяджэнне грамадскага дыскусійнага клуба «Слова-дром» у Гродзенскую абласную навуковую бібліятэку імя Я. Ф. Карскага. Пачатак а 17-й гадзіне.
Магілёўскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:
29 студзеня — на сустрэчу «Беларуская прырода як гістарычны выток нашага жыцця» Аляксандра Церахава з вучнямі ў літаратурны клуб СШ № 40 г. Магілёва. Пачатак а 13.40.

Беларуская Terra Incognita

Захаваць такую спадчыну праз стагоддзі неверагодна складана: менавіта таму знайсці старажытныя вучэбныя дапаможнікі — справа не з лёгкіх. Раман Матульскі адзначае, што так было ва ўсе часы: у кнігах малявалі дзеці, вырывалі старонкі, таму «Буквароў» засталася так мала. Менавіта таму важна вярнуць да жыцця гэтую кнігу: сэнс азбукі ў тым, каб вучыць, а не ляжаць на паліцы. Да таго ж вучыцца давядзецца ў вялікіх: вучоныя высветлілі, што ў выданні першага «Буквара» непасрэдна ўдзельнічаў Мялецій Смятрыцкі, які ў гэтай жа друкарні праз год выдаў сваю «Граматыку», таксама ў азбучы ёсць тэксты яшчэ аднаго нашага суайчынніка — Зізанія. І ўжо гэтыя сведчанні робяць «Буквар» унікальным не толькі ў сэнсе спадчыны, але і ў сэнсе практычнага дапаможніка.

Ідэя даследавання каштоўнай кнігі і стварэння факсімільнага выдання знайшла водгук у міністэрстваў замежных спраў і адукацыі, некалькіх банкаў, і за такую вялікую справу гатовы брацца не толькі ў Беларусі, але і ў замежжы: аказаць дапамогу пагадзіліся ў Вялікабрытаніі, дзе «Буквар» захоўваецца. Іан Фокс, намеснік Кіраўніка місіі Пасольства Злучанага Каралеўства Вялікабрытаніі і Паўночнай Ірландыі ў Рэспубліцы Беларусь, лічыць, што вяртанне да жыцця «Буквара» — нацыянальнае дасягненне для Беларусі, але і вельмі важны момант брытанскай гісторыі:

— Гэта першая копія славянскага «Буквара», які належыў заснавальніку бібліятэкі «Мідл Тэмпл» і вядомаму бібліяфілу Роберту Эшлі (пасля сябе ён пакінуў калекцыю з 3700 кніг!). У XIX стагоддзі «Буквар» быў пераплецены наноў, таму ў ім з’явілася частка тэксту невядомага аўтара. Хоць бібліятэка «Мідл Тэмпл» не дапускае да арыгінала чытачоў, кожны ахвотны сёння можа звярнуцца да алічбаванай версіі «Буквара» на сайце бібліятэкі.

Ці прыедзе арыгінальны «Буквар» у Беларусь з Лондана? Пытанне застаецца адкрытым, але перамовы накіраваны ў гэтым кірунку. А пакуль беларускія школьнікі могуць карыстацца выданымі ў гэтым стагоддзі кнігамі. Тым не менш у сістэме адукацыі разумеюць важнасць першага дапаможніка: начальнік аддзела метадычнага забеспячэння гісторыка-грамадазнаўчай і сацыякультурнай адукацыі Нацыянальнага інстытута адукацыі Святлана Кудраўцава адзначыла, што беларусы стаялі ля вытокаў самай карыснай кнігі, таму святкаванне гэтай падзеі не павінна абмяжоўвацца адным годам:

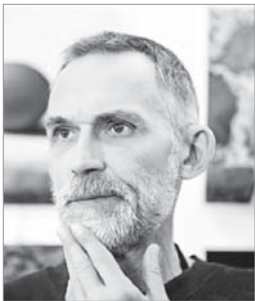
— 500-годдзе беларускага кнігадрукавання змяняецца не менш гучным юбілеем «Буквара». Сапраўды ўсцешна, што слова «Буквар» паўсюль дагэтуль бачаць на вокладках кніг, і яно пайшло менавіта ад беларусаў. Сучасныя азбукі, канечне, адроз-

Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.

Памяць

ПРОСТЫЯ СЛОВЫ

Міхал Анемпадыстаў, чый зямны шлях скончыўся на 53 годзе, лічыў сябе ў першую чаргу мастаком. Сапраўды, шлях у свет мастацтва распачаўся для яго з Мінскай мастацкай вучэльні ў 1979-м і плённа працягваўся да апошніх дзён. Таленавіты графік, ілюстратар, плакатyst, фатограф — здавалася, што для яго няма жанравых межаў. Мабыць, менавіта здольнасць да спалучэння розных формаў мастацтва прывяла яго напрыканцы 1990-х у Беларускі саюз дызайнераў, намеснікам старшыні якога ён з’яўляўся апошнія некалькі год. Адметнай была і праца мастацкім рэдактарам часопіса «Бярозка» на пачатку 1990-х. Шматграннасць таленту яскрава выявілася і ў стварэнні вершаў, многія з іх сталі тэкстамі добра вядомых песень. Рок-паэзія чалавека, які не лічыў сябе літаратарам, знайшла гарманічны працяг у паэтычным зборніку «Глыбока-глыбока на дне філіжанкі кавы», што пабачыў свет у 2014 г. Міхал Анемпадыстаў захапляўся фатаграфіяй, лічыў важным пакінуць у памяці нашчадкаў аблічча роднага горада, якое імкліва змяняецца сучаснасцю. Такія простыя рэчы, пра якія заўсёды можна распавесці простымі словамі.

Пайшоў з жыцця пісьменнік, публіцыст, грамадскі дзеяч, экалаг Васіль Якавенка. Яго жыццёвы шлях праходзіў паміж навукай і літаратурай, знаходзячы гарманічнае суладдзе і ў тэхнічнай працы, і ў стварэнні кніг нарысаў, і ў актыўнай дзейнасці на пасадзе старшыні Беларускага сацыяльна-экалагічнага саюза «Чарнобыль».

А ў гісторыю экалагічнага руху Васіль Якавенка ўвайшоў найперш як ініцыятар шырокага грамадскага абмеркавання меліярацыйнага праекта выпрастання рэчыва Прыпяці, асушэння яе шырокай поймы, у выніку якога на дзяржаўным узроўні было прынята рашэнне ад ажыццяўлення праекта адмовіцца. Менавіта гэта лічыцца пачаткам прынцыпова новых падыходаў у вырашэнні меліярацыйных пытанняў.

У сучаснай беларускай літаратуры, бадай, самымі яркімі з творчай спадчыны Васіля Якавенкі сталі прысвечаныя глыбокаму асэнсаванню гістарычнага шляху бела-

Фота Таццяны Вялічковай

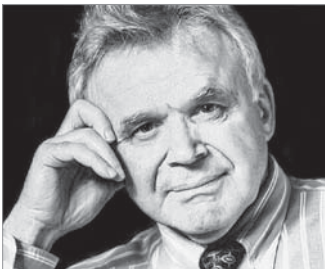
нiваюцца ад старажытных, але да гэтага часу прытрымліваюцца закладзеных у 1618 годзе традыцый.

Каб стварыць факсімільнае выданне, варта прыкласці шмат намаганняў, ды яшчэ дадаць да гэтага фінансавую падтрымку. У Нацыянальнай бібліятэцы ў гэтай справе — некалькі партнёраў: з банкамі ўстанова супрацоўнічае ўжо некалькі гадоў, вось і зараз выдаткаваць сродкі на «Буквар» прапанавалі Белінвестбанк і Еўрапейскі банк рэканструкцыі і развіцця. Выданне «Буквара» — не толькі прыгожая, важная падзея, але і ўчынак, які не мае матэрыяльнага вымярэння, бо дазволіць узняць узровень ведаў грамадства. Хоць падаецца, быццам азбука — кніга для пачаткоўцаў, але менавіта дзякуючы ёй кожны з нас навучыўся пісьменнасці ды, напэўна, знойдзе мудрасць у выданні і сёння.

Дарэчы, хоць праект толькі пачаўся, ён паспеў стаць міжнародным ад свайго нараджэння, бо закранае інтарэсы як мінімум 5 краін — Беларусі, Літвы, Украіны, Расіі і Вялікабрытаніі. Менавіта таму мерапрыемствы, прымеркаваныя да 400-годдзя «Буквара», правядуць і за мяжой (першыя па чарзе за Беларусь — Літва ды Вялікабрытанія). Раман Матульскі адзначае, што першая вялікая падзея адбудзецца ўжо 26—27 красавіка падчас Міжнародных кнігазнаўчых чытанняў, якія будуць прысвечаны тэме «Буквара», а таксама ў Нацыянальнай бібліятэцы прадставяць выстаўку азбук, каб паказаць галоўную кнігу ў гістарычным разрэзе ды падрыхтаваць аматараў пісьменнасці да прэзентацыі факсіміле.

Маргарыта ДЗЯХЦЯР

Абярэг ад забыцця

рускага народа раман «Надлом» і трылогія «Пакутны век» (паводле трылогіі, дарэчы, зняты фільм). У 2006 годзе за плённую літаратурную і грамадскую дзейнасць Васіль Якавенка быў узнагароджаны медалём Францыска Скарыны.

Апошняй кнігай пісьменніка стаў шмат у чым аўтабіяграфічны раман «Абярэг», які пабачыў свет у 2017 годзе. Сапраўды, Васіль Якавенка пакінуў сваім нашчадкам у спадчыну своеасаблівы абярэг — ад абьякавасці, безадказнасці і забыцця.

Люстэрка тыдня:

свет

У 2018 годзе раман старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі Мікалая Чаргінца «Маёр Ветраў» будзе выдадзены ў Сірыі. Гэта стала магчымым дзякуючы супрацоўніцтву паміж Нацыянальнай літаратурнай прэміяй «Залатое пыро Русі» і Міністэрствам культуры Сірыі дзеля распаўсюджвання рускай культуры ў арабскім свеце. У 2017 годзе ў Сірыі ўжо на-друкавалі і прадалі 200 кніг аўтараў з 40 розных краін свету. Акрамя таго, сірыйскія аматары замежнай літаратуры рэгулярна знаёмяцца з перакладамі твораў рускамоўных аўтараў у мясцовых літаратурных часопісах. Сёлета запланавана выдаць тры раманы і тры зборнікі апавяданняў сучасных рускіх пісьменнікаў, а таксама па адным творы літаратараў з Беларусі, Украіны, Германіі і Грэцыі. Ужо распачаўся пераклад кнігі «Маёр Ветраў» на арабскую мову, плануецца рэклама рамана праз публікацыі ў літаратурных часопісах.

Абвясцілі намінантаў на «Оскар-2018». На званне «Лепшы фільм» прэтэндуюць 9 стужак, сярод якіх фільмы «Форма вады», «Дзюнкерк», «Прэч», «Лэдзі Бёрд», «Тры білборды на мяжы Эбінга, Місуры» ды іншыя. У пяцёрку намінантаў катэгорыі «Лепшы рэжысёр» увайшлі Гільерма дэль Тора («Форма вады»), Крыстафер Нолан («Дзюнкерк»), Джордан Піў («Прэч»), Грэга Гервіг («Лэдзі Бёрд») і Пол Томас Андэрсан («Прывідная нітка»). У намінацыях за лепшую акцёрскую працу змагаюцца Гэры Олдман, Дэнзэл Вашынгтан, Дэнніэл Дэй-Льюіс, Фрэнсіс Макардманд, Мэрыл Стрып, Марго Робі ды іншыя артысты. Сярод прэтэндэнтаў на «Лепшы фільм на замежнай мове» аказаўся расійскі фільм «Нелюбоў» Андрэя Звягінцава. Лідарам па колькасці намінацый сёлета стаў фільм «Форма вады», названы ў 13 катэгорыях. Пераможцаў 90-й цырымоніі ўручэння прэміі «Оскар» назавуць падчас урачыстай імпрэзы ў Лос-Анджэлесе 4 сакавіка.

Знакаміта амерыканская пісьменніца Урсула Ле Гуін памерла на 89-м годзе жыцця. Пасля таго, як у 1969 годзе выйшаў у свет яе раман «Левая рука Цемры», пісьменніца заваявала папулярнасць сярод аматараў фэнтэзі і навуковай фантастыкі. Акрамя таго, што Урсула Ле Гуін напісала шмат фантастычных раманаў і дзіцячых кніг (на яе рахунку — больш за 20 кніг і 100 апавяданняў), яна вызначылася і як літаратурны крытык, публіцыст, паэт і перакладчык. Літаратар атрымала медаль Нацыянальнага кніжнага фонду за ўнёсак у амерыканскую славеснасць, а таксама медаль Джона Ньюбэры, галоўную ўзнагароду ЗША ў галіне дзіцячай літаратуры. Кнігі Урсулы Ле Гуін перакладзены больш як на 40 моў свету, некаторыя з іх экранізаваны. Так, поспех мела анімацыйная стужка японскай студыі Ghibli «Паданні Зямнамор’я», створаная па матывах цыкла кніг аб Зямнамор’і (дарэчы, сама аўтар не ўпадабала экранізацыю).

Падчас аўкцыёну высветлілася, што адна з карцін са стартавай цаной у 250 долараў належыць пэндзлю Рэмбранта і з’яўляецца часткай цэлай серыі работ. Браты з Нью-Джэрсі, якія выставілі на продаж палатно, сцвярджаюць: карціна перайшла да іх у спадчыну ад маці, якая, у сваю чаргу, набыла яе на звычайным рапрадажы. Кошт карціны адразу ўзняўся да мільёнаў долараў, і ў выніку яе набыў пакупнік з Францыі. Знойдзеную работу Рэмбранта хутка выставяць на кірмашы прыгожых мастацтваў TEFAF у Маастрыхце.

Агляд цікавінак ад Дар’і ЧАРНЯЎСКАЙ

26 студзеня — 110 гадоў з дня нараджэння Барыса Малкіна (1908 — 1972), мастака тэатра, графіка.

26 студзеня — 100 гадоў з дня нараджэння Івана Новікава (1918 — 2001), празаіка, журналіста, заслужанага дзеяча культуры Рэспублікі Беларусь.

27 студзеня — 95 гадоў з дня нараджэння Аляксандра

Казлоўскага (1923 — 2011), жывапісца, заслужанага работніка культуры Рэспублікі Беларусь.

28 студзеня — 75 гадоў з дня нараджэння Міхаіла Пташука (1943 — 2002), кінарэжысёра, народнага артыста Беларусі.

28 студзеня 60-годдзе адзначае Аляксандр Гулай, кампазітар.

30 студзеня — 185 гадоў з дня нараджэння Апалінара Гараўскага (1833 — 1900), пейзажыста, партрэта.

31 студзеня — 90 гадоў з дня нараджэння Георгія

Юрчанкі (1928 — 2014), паэта-сатырыка, парадыста, мовазнаўца, крытыка.

31 студзеня — 95 гадоў спаўняецца Ільзе Лакштанавай, беларускай актрысе, заслужанай артыстцы БССР. Жыве за мяжой.

1 лютага — 80 гадоў з дня нараджэння Нэлі Тулупавай (1938 — 2001), паэтэсы, празаіка, перакладчыка.

ЖЫЦЦЁ КРЫНІЧНАЙ ЧЫСЦІНІ

Менавіта такім яно і павінна быць. Пра гэта міжволі думаеш, чытаючы кнігу Анатоля Шаркова і Алены Харашэвіч «Святыя крыніцы Белай Русі», якая летась пабачыла свет у Выдавецкім доме «Звязда». Яна ці не ўпершыню аб'яднала паэтычнае адчуванне тых роднасных мясцін Беларусі, дзе спрадвечна пульсуе чысцінёй з глыбін зямлі крынічная вада. Пры гэтым чамусьці ніяк не хочацца ўспрымаць слова «святыя» ў дачыненні да крыніц як устойлівы эпітэт. Яно для іх — імя. Першаснае.

Вось чаму вядомы ў нашай краіне духавец протаіерэй Фёдар Поўны ў сваім уступным артыкуле вельмі слушна нагадвае, што ўяўленне аб жывой вадзе заўжды зыходзіла з крынічнай. Ён знаёміць чытачоў са спрадвечным стаўленнем да яе ў навуковым і біблейскім асяроддзі. Калісьці цяжка было растлумачыць, якім цудоўным чынам яна з'яўляецца з-пад зямлі і захоўвае сваю невычарпальную плынь. Чаму летам прахалодная, а зімой рэдка калі замярзае? Чаму працяглы час у посудзе не мутнее і не губляе сваіх смакавых якасцей? А нярэдка нават лечыць ад хвароб? Людзі з даўніх часоў сяліліся паблізу крыніц і лічылі іх забруджванне або разбурэнне кашчунствам, за якое пагражаюць хваробы і беды.

Спрадвек верылі, што кожны, хто выкапае калодзеж, тым самым запальвае ў небе новую зорку. І наадварот: калі крыніца засыхае або яе знішчаюць, адна зорка таксама спыняе сваё нябеснае існаванне. Пасля прыняцця хрысціянства царква ўзяла пад сваю апеку большасць крыніц, якім пакланяліся продкі, лічылі іх святымі. Побач узводзілі капліцы, абсталявалі купелі, устанавілі крывы. Тут праводзілі святочныя богаслужэнні, якія суправаджаліся хросным ходам. «Кожная крыніца збірае значную колькасць паломнікаў у «свае дні», звязаныя з нейкай цудадзейнай з'явай», — нагадвае аўтар уступнага артыкула.

Сапраўды, паступова стваралася царкоўная атмасфера са сваім прыходам з жыхароў навакольных мясцін, а часам нават з іншых рэгіёнаў і замежжа. Многія верылі і цяпер вераць, што ў традыцыйны, спрадвечна вызначаны час, гэтай вадзе ўласцівы асабліва відавочныя лекавыя якасці. Адрэзаныя імкнуліся кветкамі, рушнікамі, стужкамі. Кідалі ў ваду манеты. Традыцыя захавалася і да нашых дзён. Хто з нас не бачыў, як прыходзяць і прыязджаюць да крыніцы не толькі набраць вады, але і ўмыцца, адведаць падараванага самой прыродай лекавага настою, атрымаць побач з ёю духоўнае супакаенне...

Нельга не пагадзіцца з протаіерэем Фёдарам Поўным, што ў выніку меліярацыйных і будаўнічых работ, высечак лесу шмат крыніц было знішчана. Але апошнім часам робіцца ўсё неабходнае, каб захаванне тое, што засталася. Крынічныя мясціны ператвараюцца ў своеасаблівы прыродна-архітэктурны ансамблі, у цэнтры духоўнай культуры. «Чалавек не можа жыць без такіх святыняў. Крыніцы — гэта нацыянальная каштоўнасць, — заключае аўтар уступнага артыкула, — і мы абавязаны зберагчы іх для нашых нашчадкаў». Ці трэба гаварыць, што выданне, якое так грунтоўна прадстаўляе чытачам вядомы вельмі многім жыхарам Беларусі стваральнік і настаяцель мінскага храма ў гонар Усіх Святых, вядучы штотыднёвых нядзельных пропаведзяў на тэлебачанні Фёдар Поўны, вартае таго, каб разам з аўтарамі кнігі адправіцца ў падарожжа па крынічных мясцінах Белай Русі.

Прымаю гэтую прапанову і я, міжвольна разважаючы, ці здолеюць пісьменнікі падтрымаць тую шырую танальнасць, распачатую таленавітай прадмовай. Тым больш першая на нашым шляху па Мінскай вобласці крыніца — Усіхсвяцкая, што знаходзіцца на тэрыторыі паміж прыгаданым ужо храмам і царквой Святой Жывапаткавай Троіцы ў Мінску. Побач з крыніцай — бронзавая выява старазапаветнага прарока Майсея, які

высякае сваім посахам ваду са скалы. Другой рукой ён указвае на скрыжалі Запавету, дадзенага Богам. Дзесяць заповедзяў, адрасаваных людзям. Напісаны яны на розных мовах — ад старажытнагрэчаскай да сучасных. Побач з выявай — купель, у якую акупаюцца ў час свята Хрышчэння. Справа ад крынічнага комплексу — царква, асвячоная ў 2006 годзе ў гонар Святой Жывапаткавай Троіцы. Храм будаваўся тры гады. Ён драўляны, у рэтраспектыўна-рускім стылі. ...Злева ад крынічнага комплексу — храм-помнік у гонар Усіх Святых і ў памяць пра ахвяры, што паслужылі выратаванню нашай Бацькаўшчыны. Першы камень у яго фундамент заклаў Свяцейшы Патрыярх Маскоўскі і ўсея Русі Аляксій II. Менавіта яму цяпер тут устанавлены першы ў Беларусі помнік.

Так, дасведчанасць Анатоля Шаркова і Алены Харашэвіч прыемна ўраджае літаральна на кожнай старонцы гэтай насычанай звесткамі і духоўнай сутнасцю кнігі. Цікавым аказваецца і знаёмства ў Мінску з крыніцай, што знаходзіцца на тэрыторыі сацыяльна-рэабілітацыйнага комплексу, які звычайна называюць Домам

што сталі сапраўдным упрыгожваннем горада. А вось ля вёскі Кукелеўшчына знаходзіцца рэспубліканскага значэння гідралагічны помнік прыроды «Святыя крыніцы». Лёгка ўявіць усю яго прыгажосць, калі даведваешся, што пульсуе ён у лясным масіве, на беразе невялікай рачулки.

Пішу і міжволі думаю: хочацца пераказаць змест гэтай надзвычай насычанай падарожнымі звесткамі кнігі. І толькі таму, што кожная са святых крыніц валодае нейкай надзвычай цікавай адметнасцю, а таму не паддаецца абагуленню апаведу. Ёсць асаблівае і ў Рагоўскай крыніцы, ваду якой ухваліла быццам бы сама расійская імператрыца Кацярына II. Цікава знаёміць нас Анатоль Шаркоў і Алена Харашэвіч з крыніцай у гонар святой блажэннай Ксеніі Пецябургскай. Паводле паданняў, ваду яе піла нават Еўфрасінія Полацкая. Цяпер тут яблыневы сад, шматлікія кветнікі і кусты. Ёсць і купель.

Святая крыніца ў Камянецкім раёне.

Пра крыніцу Валожынскую, як і пра сам Валожын, вядомы з XIV стагоддзя, можна расказаць шмат цікавага. Скажу толькі, што царква ў гонар Роўна-апостальных Канстанціна і Алены пабудавана ў 1866 годзе, а касцёл Святога Іосіфа — яшчэ раней: у 1816-м.

Адной з самых старажытных можна лічыць і Вішнеўскую крыніцу. Паводле падання, пачаткам яе стаў 1414 год. Помнік архітэктуры барока з элементамі Рэнесансу — мясцовы касцёл. Славутасцю лічыцца і праваслаўны храм у гонар Святых Касмы і Даміяна. А колькі ўражанняў чакае ад знаёмства з крыніцай у гонар святога вялікапакутніка і лекара Панцеляймоны ў вёсцы Лоск Валожынскага раёна! І зноў гэта апавед не толькі пра лекавыя якасці вады, а і пра легендарны замак-крэпасць, узведзены з роўнакаляровых камянёў, і сучасны храм Георгія Пераможцы. Ды ці толькі пра гэта! Нагадваецца і знакамітая друкарня,

у якой выдаваў свае кнігі Сымон Будны.

Неверагодныя гісторыі чакаюць чытачоў і падчас знаёмства з іншымі святымі крыніцамі Міншчыны: Ракаўскай у тым жа Валожынскім раёне, Вітоўскай — у Дзяржынскім, з крыніцай у гонар прападобнага Марціна Тураўскага ў Капыль і Бобр у Крупскім раёне. Але хіба можна вось так пералічыць прыгадваць, напрыклад, крыніцу Лагойскую свяціцеля Мікалая?! І сам гэты горад, і яна — увасабленне гістарычных рэалій Беларусі. Ужо ў другой палове XVIII стагоддзя, акрамя манастырскага Богаяўленага храма, у Лагойску дзейнічалі яшчэ чатыры царквы: Прачысценская, Свята-Юр'еўская, Спаса-Праабражэнская і Свята-Мікалаеўская. Апошняя захавалася і да нашага часу. Знаходзіцца яна на гары, з-пад якой магутнай плыню выбіваецца крыніца чысцейшай вады з лекавымі якасцямі. Цяпер тут гідралагічны помнік прыроды. Астатняе знаёмства з гэтымі ўнікальнымі гістарычнымі мясцінамі пакінем чытачам кнігі.

Святыя крыніцы Белай Русі сталі, як можна ўжо заўважыць, толькі падставай для Анатоля Шаркова і Алены Харашэвіч, каб расказаць пра духоўную сутнасць нашай краіны. І зрабілі яны гэта самай канкрэтыкай жыццёвых рэалій. Вось чаму ў кнізе мінулае робіцца сучасным, а сучаснае — неад'емным мінулага. Жанр не толькі гістарычна-пазнавальны. Ён уяўляе шмат легенд і паданняў, якія чытаюцца на ўзроўні мастацкіх твораў з усёй іх моўнай і сюжэтнай захапляльнасцю. Каб пераказаць у гэтым, прачытайце хаця б паданне пра крыніцу «Ля святой сасны», што ў вёсцы Ніўкі Лагойскага раёна. А дакладней, пра казанна-рэальную жар-птушку.

Чытаючы гэтую надзвычай інфармацыйна багатую кнігу, амаль у кожным апаведзе чакаеш казаннай нечаканасці. І аўтары не расчароўваюць. Ёсць, аказваецца, нават крыніца з «жывой» і «мёртвай» вадой. Вось узяў па звычцы гэтыя словы ў двухоссе. А ў кнізе абышліся без іх. Відаць, і на самай справе так. Тым больш што крыніца ў вёсцы Касічы Навагрудскага раёна носіць адпаведную назву. Тут і зараз можна пачуць, што вадзічка яе сочыцца яшчэ з ледніковага перыяду. І сапраўды, кожны можа пераканацца, што жывая вада журчыць, спявае, а мёртвая — цячэ ціха, затоена. Толькі ў адрозненне ад казаннай, якая схіляла да глыбокага сну, косіцкая вада, нават мёртвая, — добрая, лекавая. На зываецца яна актываванай. Аказвае магутнае дэзінфіцыравальнае ўздзеянне. Ачышчае арганізм, знішчае бактэрыі, мікробы. А жывая вада, як зазначылі медыкі, рэгенеруе арганізм. Вось і трэба, сцвярджае погалас, нанач піць мёртвую, а раніцай — жывую ваду.

Пра крыніцы Жыровіцкага манастыра трэба і чытаць, і пісаць асобна. Захапляльная гісторыя, захапляльная рэчаіснасць. Скажу толькі, што святыя крыніцы знаходзяцца пад апекай Свята-Успенскага мужчынскага манастыра, які заснаваны ў XV стагоддзі і з таго часу па сёння з'яўляецца духоўным цэнтрам беларускага праваслаўя. А яшчэ ён славіцца тым, што менавіта ў ім захоўваецца найвялікшая святыня — Жыровіцкая ікона Божай Маці, якая цудоўным чынам з'явілася тут, паводле падання, яшчэ ў 1470 годзе.

Для таго, каб чытачы маглі зразумець, якую творчую, або, дакладней, духавую творчую працу ажыццявілі аўтары кнігі, назаву толькі лічбы. Анатоль Шаркоў і Алена Харашэвіч здолелі далучыць нас да нечага большага, чым знаёмства з 19 крыніцамі Мінскай, 10 — Брэскай, 13 — Віцебскай, 6 — Гомельскай, 11 — Гродзенскай і 16 — Магілёўскай абласцей. Яны ўзнялі ў нашай свядомасці духоўную сутнасць Беларусі і нязмушана далучаюць да жыцця крынічнай чысціні.

Ізяслаў КАТЛЯРОЎ

ВОЛАТЫ ЭПОХІ

Землякі

Скончыўся год, калі мой родны Полацк быў сцэнтрам святкавання 500-годдзя беларускага кнігадрукавання. Мне хацелася распавесці пра многіх цікавых землякоў, з кім звёў лёс. Я і далей гатовы працягваць гэтыя расповеды, не абмяжоўваючыся героямі, якія маюць дачыненне да майго роднага горада. Бо дзясяткі і сотні цудоўных людзей — маіх землякоў, суграмадзян, якіх я сустракаў у жыцці, — вартыя, каб пра іх гаварыць.

Навум ГАЛЬПІЯРОВІЧ

Ягор Булычоў з народнага тэатра

Пасля таго, як быў надрукаваны мой папярэдні аповед пра палачан, звязаных з тэатрам, патэлефанаваў знаёмы пісьменнік і драматург з цікавымі ўспамінамі пра аднаго з герояў маеі зацемкі Мікалая Манохіна. Было цёпла і светла на душы: гаворка ішла пра цікавага чалавека.

Паклаўшы трубку, я ўспомніў свае першыя сустрэчы з Мікалаем Аляксеевічам у Полацкім гарадскім Доме культуры, дзе месціўся народны тэатр. Магутны, з камандзірскім голасам, ён напачатку выклікаў пэўную насцярожанасць. Пра яго строгасць і патрабавальнасць да самадзейных артыстаў хадзілі легенды. Але чым часцей я сустракаўся з Манохіным, тым больш пачынаў захапляцца яго кіпучай энергіяй, адданасцю тэатру. А потым я ўбачыў яго на сцэне ў спектаклі па п'есе Горкага «Ягор Булычоў і іншыя». Гэтая роля настолькі пасавала яго знешняму выглядзе і характару, што да апошніх год жыцця ён для мяне заставаўся тым Ягорам Булычовым, якога я бачыў на полацкай сцэне.

Мікалай нарадзіўся ў 1935 годзе ў Полацку, дзе яго бацька-сібірак, які праходзіў у горадзе вайсковую службу, пазнаёміўся з беларускай Хрысцінай Якубай і застаўся тут жыць. У час Вялікай Айчыннай вайны старэйшы Манохін пайшоў на фронт і загінуў 1944 годзе. Маці давала траіх дзяцей, і Міколу было не да вучобы. Толькі прыйшоўшы з войска, ужо працаваўшы шафёрам, Манохін закончыў вярхоўную школу, паступіў у Беларускае тэатральнае інстытут.

Я казаў раней, наколькі няпроста было ў той час не ў самым ужо юным узросце вырацца з правінцыі, заявіць пра сябе ў тэатральным свеце. Мікалай Аляксеевіч з настойлівасцю і ўпартасцю заваёўваў сваё месца. Ён ездзіў па розных калектывах, працаваў рэжысёрам, акцёрам, асістэнтам рэжысёра ў кіно, кіраваў самадзейнымі тэатральнымі калектывамі. Як рэжысёр паставіў у розных тэатрах 7 спектакляў, сыграў каля 50 разнастайных роляў. І ўсе гэтыя гады спрабаваў сябе ў драматургіі.

У дваццаць пяць гадоў напісаў сваю першую п'есу і прынёс яе на суд рэжысёру 20—30-х гадоў Мікалаю Васільевічу Бароўскаму, які аб п'есе адгукнуўся вельмі добра. Усяго Манохін напісаў сем п'ес, пяць з іх убачылі свет рампы. П'есы ішлі ў Беларусі, Украіне, Казахстане, Расіі. За п'есу «Сапернік» Манохін быў адзначаны прэміяй на Рэспубліканскім конкурсе сучаснай драматургіі, яна была пастаўлена Магілёўскім тэатрам імя В. Дуніна-Марцінкевіча. Мікалай Манохін зняўся ў фільмах «Хлеб пахне парамі», «Час не чакае», «Салдаты свабоды», «Фруза», «Бацькі і дзеці!», «Дуброўскі» ды шэрагу іншых.

Скажу шчыра, напачатку я нават з нейкім недаверам ставіўся да яго планаў, з якімі ён шчодро дзяліўся са мной і маім сябрам Уладзімірам Багдановічам. Але Мікола ішоў па жыцці як танк. Ён нейкі час быў нават дырэктарам тэатра ў Бабруйску, пісаў сцэнарыі фільма, які сам і хацеў паставіць на кінастудыі. Для гэтага ён нават у сваім узросце паступіў і скончыў кароткачасовыя курсы кінарэжысёраў пры Усесаюзным інстытуце кінематаграфіі.

Ён працаваў над кнігай апавяданняў, творчых партрэтаў, п'ес, пераехаўшы жыць у вёску Забалочча Бабруйскага раёна. Часта тэлефанаваў адтуль, поўны энергіі і звыклый напорыстасці. Мы ўспаміналі родны горад, гаварылі пра творчыя планы, і, здавалася, Мікалай Аляксеевіч даб'еца ўсяго, што задумаў. Але, на жаль, сваю запаветную мару зняць фільм Манохін не паспеў ажыццявіць. У 2007 годзе яго не стала.

А я раз-пораз успамінаю полацкі Дом культуры, поўную глядзельную залу і Ягора Булычова, якога так ярка сыграў Мікалай Манохін.

Навуковыя і навукова-папулярныя працы дырэктара Інстытута літаратуразнаўства імя Янкі Купалы Нацыянальнай акадэміі навук, члена прэзідыума Саюза пісьменнікаў Беларусі, доктара філалагічных навук, прафесара Івана Саверчанкі добра вядомыя не толькі ў айчыннай гуманітарнай прасторы. Выданні, у якіх вучоным-філолагам упершыню сабраныя разам і адаптаваныя для рускамоўнага чытача помнікі беларускага пісьменства і славеснасці ад Х да першай паловы XX стагоддзя, шырока выкарыстоўваюцца ў адукацыйнай практыцы на ўсёй тэрыторыі СНД. Напрыканцы мінулага года Іван Саверчанка быў уганараваны міждзяржаўнай прэміяй СНД «Зоркі Садружнасці». Прапаноўваем чытачам «ЛіМа» матэрыял пра кнігу «Бляск кароны», у якой папулярнызеца дзейнасць знакавых для нашай гісторыі дзяржаўных і культурных дзеячаў.

Кніга І. Саверчанкі «Бляск кароны» («Блеск короны») — гэта адметны мастацкі варыянт уласных навуковых прац дасведчанага аўтара, аднаго з галоўных медыявістаў краіны. У цэнтры ўвагі пісьменніка — славутыя гістарычныя постаці, што годна прадстаўлялі Беларусь на міжнароднай арэне ад XI да XX стагоддзя. Кніга складаецца з аповесці-нарацыі «Залотой амулет» (пра Усяслава Чарадзея) і васьмі эсэ, кожнае з якіх апавядае пра значнае імя ў гісторыі Беларусі.

Такая форма мае слаўныя векавыя традыцыі ў класічнай літаратуры. Прыкладна ў I стагоддзі старажытнагрэчаскі пісьменнік Плутарх склаў «Параўнальныя жыццёпісання», прысвечаныя значным грамадскім і палітычным дзеячам Грэцыі і Рыма. Плутарх не імкнуўся даць поўную біяграфію сваіх герояў. У яго творах — веліч чалавека, яго характар і думкі. Плутарх апісаў біяграфіі не ўсіх вядомых на той час дзеячаў. Героямі яго твораў сталі «выбраныя» асобы, якіх сам аўтар лічыў сапраўднымі патрыётамі і годнымі людзьмі.

Героі гістарычных эсэ І. Саверчанкі — асобы шматгранныя, якія праявілі сябе ў розных сферах грамадска-палітычнага жыцця. Акрамя таго, гэта героі станоўчыя, дзейсныя лідары, змагары, людзі, неабыхавыя да росквіту краіны, у якой жывуць.

Спробы крытыкаваць І. Саверчанку адносна выбару герояў кнігі малаабгрунтаваныя. Аўтар відавочна не ставіў перад сабой мэту стварэння поўнай гістарычнай партрэтнага. Мэта І. Саверчанкі-пісьменніка іншая: дэманстрацыя велічы і інтэлектуальнай магутнасці Беларусі на прыкладзе цікавых і моцных духам гістарычных асоб. У беларускай прасторы не існуе гістарычнай постаці, аднолькава значнай для ўсіх пакаленняў. У гэтым аспекце эсэ — плённая форма для вызначэння меркаванняў, разважанняў, аргументацыі з мэтай нараджэння ісціны праз аўтарскую праўду эсэіста. Адметнасць эсэ як жанру — у суб'ектыўнасці, што праяўляецца не толькі ва ўнутранай арганізацыі тэксту, але і ў свабодным выбары тэмы і аб'екта мастацкага твора.

У жанры гістарычнага эсэ рэалізуюцца адразу два геніі: вучоны і пісьменнік. Сёння эсэ — гэта модны

тэрмін для прыцягнення ўвагі чытача. Менавіта такую форму прэзентацыі беларускай гісторыі абраў І. Саверчанка. Хаця першыя словы «Бляск кароны» выклікаюць у падрыхтаванага чытача ўнутранае супраціўленне праз неадпаведнасць тэксту заяўленаму жанру. Замест філасофскіх ці парадаксальных разваг аўтара — даволі сухія факты, даты, апісанні падзей: «Вітаўт — сын князя Кейстута, нарадзіўся ў 1350 годзе. <...> Старажытныя хронікі паведамляюць, што ён двойчы, у 1368 і 1372 гадах, разам з бацькам удзельнічаў у паходах на землі Маскоўскага княства». Да-ступны, лёгкі, зразумелы тэкст рэдка дапаўняецца аўтарскімі ацэнкамі. У жанравых адносінах творы маглі б быць, напрыклад, мастацкай біяграфіяй ці гістарычнымі нарысамі.

Аднак беларуская літаратура мае пэўную колькасць такіх твораў: гістарычныя эсэ У. Арлова «Таямніцы Полацкай гісторыі», культуралагічныя эсэ Л. Рублеўскай «Шыпшына для пані», філасофска-літаратурнае эсэ І. Штэйнера «Каму без чалавека патрэбна слова» («Кому без человека нужно слово»), гісторыка-філасофскія эсэ В. Казько «Дзікае паляванне ліхалецця» — таксама маюць мінімальнае выяўленне я-канцэпцыі аўтара.

Кожны з герояў кнігі І. Саверчанкі — інтэлектуальны лідар сваёй эпохі, магутная асоба, сапраўдны змагар за годнасць роднай краіны, волат, які трымае нацыянальную ідэю. Больш за тое, аўтар указвае і на значнасць учынкаў сваіх герояў для сучаснасці, бачыць вынікі іх актыўнай дзейнасці. Напрыклад, К. Каліноўскага — у існаванні прававой краіны Беларусь, В. Ластоўскага — у захаванні нацыянальнай кніжнай традыцыі, С. Буднага — у развіцці гуманістычнага грамадства, Вітаўта Вялікага — у стварэнні магутнай і слаўнай гісторыі.

«Бляск кароны» — кніга, якая сінтэзуе гісторыю, палітыку, літаратуру, філасофію, культуралогію і дэманструе інтэлектуальную моц Беларусі.

Старажытнагрэчаскі пісьменнік Плутарх марыў пра тое, каб чытачы яго кнігі пераймалі прыклады высокіх грамадзянскіх прынцыпаў і самаадданай любові да радзімы. Ці не тое ж хацеў данесці і сучасны беларускі аўтар І. Саверчанка?

Ірына БАЖОК

КНІГІ, ЯКІЯ НЕ ПЕРАСТАЮЦЬ ЗДЗІЎЛЯЦЬ

Журы Нацыянальнага конкурсу «Мастацтва кнігі» вызначыла лепшыя выданні 2017 года. Конкурс сёлета праходзіць 57-ы раз.

Да ўдзелу ў 12 намінацыях былі прадстаўлены кніжныя навінкі самых розных выдавецтваў Беларусі. Сярод іх найбольш плённым на конкурсныя выданні мінулы год аказаўся для ААТ «Паліграфкамбінат імя Я. Коласа», выдавецтва «Беларуская энцыклапедыя імя Петруся Броўкі», РУП «Беларусь», РВУ «Выдавецкі дом «Звязда», выдавецтва «Мастацкая літаратура», ТДА «Чатыры чвэрці».

Члены журы прытрымліваліся ў тым ліку і чытацкіх чаканняў: што можа здзіць, уразіць, захапіць? Ёсць вялікая ўпэўненасць у тым,

што высакаякасныя кнігі, нягледзячы на новыя інфармацыйныя крыніцы, ніколі не страцяць ні сваёй вагі, ні папулярнасці.

Менавіта з гэтых пазіцый і вызначаліся найбольш перспектывныя выданні. Пад увагу браліся ўсе складнікі афармлення кнігі: прывабная вокладка, удалы дызайн, узроўневае паліграфічнае выкананне. Журы асабліва адзначыла вялікую густоўнасць, з якой афармляюцца выданні Свята-Елісавецкага манастыра (г. Мінск).

У межах Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўкі, якая пройдзе напрыканцы лютага 2018 года, адбудзецца ўрачыстае ўзнагароджанне пераможцаў Нацыянальнага конкурсу «Мастацтва кнігі». Лепшыя кніжныя ўзоры размесцяцца на асобнай экспазіцыі выстаўкі. Пабачыць іх зможа кожны ахвотны.

Прыемна і тое, што конкурс вызначае найбольш значных прафесіяналаў кнігавыдавецкай справы. Падчас урачыстасці будучы агучаны імёны лепшага ілюстратара, лепшага дызайнера, лепшага мастака беларускіх кніг.

Член журы першы намеснік старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі Алена Стэльмах адзначыла, што яе парадавалі актыўнасць выдавецтваў у скарынаўскай тэме і высокі ўзровень вышуканай кніжнай прадукцыі гэтага кірунку. А вось, нягледзячы на тое, што дзіцячая літаратура развіваецца зараз асабліва плённа, выданні, заяўленыя да ўдзелу ў намінацыі конкурсу «Разам з кнігай мы расцём» аказаліся даволі сціплыя. Як, дарэчы, нязначна была прадстаўлена і мастацкая літаратура.

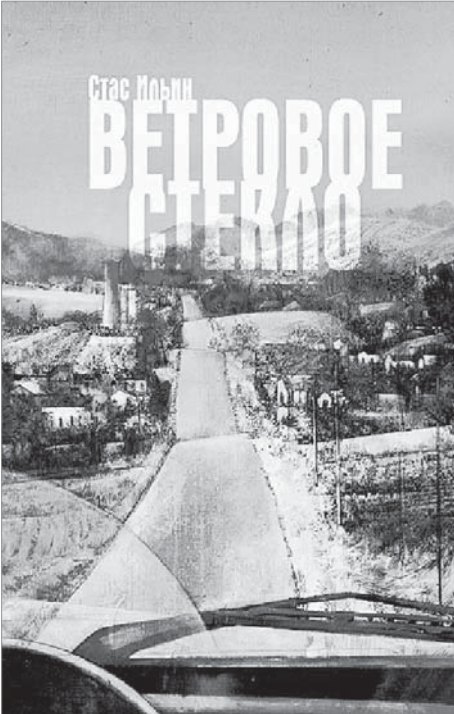
Марыя ЛІПЕНЬ

СПЫНІЦЦА НА ТРАК-СТОПЕ

Гарадзенец, былы студэнт Мінскага дзяржаўнага лінгвістычнага ўніверсітэта Стас Ільін прапануе агледзець ЗША з кабіны грузавіка, пакаштаваць супу з дарожнага пылу і навалніцы, даведацца пра рускі тракінг і зазірнуць у пратэстанцкую царкву «на колах». У полі зроку — краявіды на любы густ, вузкія тунэлі, графіці на мастах і шчаслівыя амерыканскія сем’і, якія махаюць дальнабойшчыкам, стоячы на зашклёных пераходах. Вось яна, амерыканская мара! Але ўсё цікавае пачынаецца, калі кіроўца спыняецца, каб перакусіць на трак-стопе альбо вырашыць чарговую тэхнічную праблему.

У 2013 годзе Стас узяўся за дзённік, у 2014 — 2016 гадах вёў аўтарскую калонку «Інтэрстэйты» ў часопісе «Дальнабойщик — Америка». Найлепшыя тэксты прэзентуюцца чытачу ў кнізе «Ветравое шкло» («Ветровое стекло», Мінск: Галіяфы, 2017). Насуперак вызначэнню, прапанаванаму выдавецтвам, гэта не аповесць, а трэвэлוג, што зусім не горш, бо жыццё — найлепшы майстар, і многія рэальныя здарэнні могуць быць не менш канцэптуальнымі і цікавымі, чым прыдуманыя сітуацыі.

Вядома, самыя яркія гісторыі гэтай кнігі — пра аварыі і рамонты ў надзвычайных умовах — на заснежанай дарозе ў Пенсільваніі напярэдадні Новага года альбо ў спякотных прэрыях штата Нью-Мексіка... Здараюцца ў дарозе і іншыя прыгоды. Напрыклад, аднойчы малады дальнабойшчык памылкова збочыў у прыватны сектар, дзе жывуць добрасумленныя фермеры. Тут ён выпадкова знішчыў тры паштовыя скрыні на рэзкім павароце, а потым пазнаёміўся з усім насельніцтвам «нэйбархуда», чакаючы паліцыю, якая так і не прыехала.

Увогуле ж амерыканцы, якія абралі спакойнае прадказальнае жыццё, найчасцей застаюцца за ветравым шклом. Маршруты гэтых людзей і Я-героя не сыходзяцца больш чым на паўгадзіны. Няцяжка здагадацца, што Стас Ільін штодня ўцякае на сваім грузавіку ад аднастайнага камфортнага існавання, падобнага да «бясколернай жыжы». І найчасцей сутыкаецца з людзьмі арыгінальнымі: вандроўнікамі-«хоба», стрыптызёршамі, абкуранымі аўтамеханікамі. Нават Стасавы інструктары Скот і Сцюарт аказваюцца арыгінальнымі тыпамі, і знаёмства з імі разбурае ілюзіі пра ЗША.

Так, у кожнай сучаснай краіне шмат кантраснага, супярэчлівага і шакавальнага, што будзе заўважана пільным падарожнікам. Але ў параўнанні са знакамітымі нататкамі Ромы Свечнікава, у кнізе «Ветравое шкло» нашмат менш бруду, маргінальшчыны, цікавасці да «брутальных эліксіраў для рытуальнага пашырэння свядомасці»

ды іншых небяспечных рэчаў і рэчываў. Рома Свечнікаў — катэгарычны, эмацыянальны і рызыкаўны, Стас Ільін — аўтар больш сталы і па вызначэнні арыентуецца на іншы лад жыцця.

Рома Свечнікаў выправіўся ў падарожжа ў 20 гадоў, Стас Ільін сеў за руль грузавіка ў 28, прычым для абодвух аўтараў 2013 — 2014 гады прайшлі ў вандроўцы. Калі ў падарожжы з Ромам вам часам хацелася спыніцца, каб адчуць атмасферу месца, паразмаўляць з людзьмі, спакойна зазірнуць у кавярню, то кніга Стаса Ільіна, магчыма, будзе больш да душы.

Чытанне — заўсёды камунікацыя з аўтарам, і камунікаваць са Стасам Ільіным сапраўды файна. Гэта

дасціпны, іранічны, разумны чалавек, які займаецца практычнай справай, але можа з задавальненнем некалькі гадзін правесці за дзіўнай кнігай, ён шчыры з чытачом, але не экзгібіцыяніст, што сёння можна лічыць прайвай густу і тактоўнасці. Стас Ільін піша пра сябе як пра кіроўцу-эмігранта — і больш нічога эксклюзіўна-асабістага. Таму «Ветравое шкло» — кніга бадзёрая і нават кніга-антыстрэс: калі параўноўваеш уласныя дробныя нягоды з паездкай на грузавіку, у якім на прычэпе адваліліся адразу два колы, здаецца, што ў цябе на дадзены момант усё выдатна.

Вядома, пасля чытання кнігі вы будзеце ведаць шмат акалічнасцей пра тое, як арганізавана работа дальнабойшчыкаў у ЗША, якія нюансы ёсць у правілах грузаперавозак, чым небяспечнае для кіроўцаў апноэ, якія бонусы ёсць у лепшых сетках амерыканскіх трак-стопаў... ЗША паўстаюць краінай, дзе многія рэчы арганізаваны лепш, але таксама ёсць нямала праблем, праўда, іншага плану, чым на радзіме. Радзіма часам згадваецца ў кнізе: для аўтара істотныя ўспаміны пра маладосць ды родны горад — але ніякіх збыткоўнасцей, утрыраванай настальгіі. Перасоўвацца ў прасторы сёння нашмат прасцей, чым стагоддзе таму, і быць эмігрантам не так складана: — «Ну, пілі віно гэта чортава. Я расказвала пра сваю паездку ў Амстэрдам. А ты крычаў, што ніякія Нью-Ёрк і Чыкага нельга параўнаць з тваім маленькім Парыжам на захадзе Беларусі і што замест абкуранага Амстэрдама я павінна была ехаць у Гродна». — «А ну так, гэта мой звычайны п’яны стан. Калі пачынаю крычаць пра Гродна, значыць, вось-вось адрублюся».

Прыведзеная цытата — выключэнне з правіл, такі сабе «крык душы». Сучаснік аўтара без праблем зразумее, чаму і навошта Стас Ільін пакінуў Беларусь, калі ж нехта возьмецца перачытваць кнігу праз 50 гадоў, то да гэтага часу аўтар, магчыма, набудзе вядомасць і паспее ўсё растлумачыць у інтэрв’ю альбо эсэ накаталшт «Ветравое шкло. Р. С.». Назіральнасць, літаратурны густ, здольнасць пісаць цікава і лёгка гарантуюць аўтару не толькі эканамічны, але і творчы поспех. Таму чытаць Стаса Ільіна можна будзе з задавальненнем і карысцю ў любым жанры і на любую тэму.

Алеся ЛАПЦКАЯ

Проза на дэсерт

Пакінуць без увагі новыя творы Вольгі Гапеевай немагчыма, бо турбуе думка: чым уразіць аўтарка гэтым разам? Са зборнікам «(В)ядомыя гісторыі» (2017, Логвінаў) у мяне склаліся такія ж адносіны, як у самой аўтаркі — з кітайскімі палачкамі. А там, калі памятаецца, усё паводле Гегеля: сцвярджэнне, адмаўленне, сінтэз (твор «Кітайскія палачкі»). Адмаўленне — праз тое, што думкі тут вядомыя. Але ў тым жа і сэнс. Таму мы змаглі прыйсці з асобнічкам да сінтэзу.

Зборнік складаецца з трыццаці аднаго невялікага апаবাদання. Усё датычна таго, што ведае кожны (вядомыя), што мы ямо кожны дзень (ядомыя). Але ці ўсведамляе гэты кожны тое, што адбываецца і што з’ядаецца вакол? То-бок, з’ядаем мы не толькі ежу: мы «з’ядаем» навіны, сацыяльныя нормы, аксіёмы сучаснага жыцця.

Усе творы, сабраныя пад адной вокладкай, — пра тое, што і дагэтуль існавала ў творчасці аўтаркі і ў ёй самой (вядомае). Не магло б існаваць яно ў такім самым катэілі ў некім іншым. Гэта ўсё было навідавоку, прысутнічала ў яе творчасці, але аўтарка толькі цяпер гэта агучыла адначасова проста і мудрагеліста, але ж свядома. І асэнсавачь гэты зборнік атрымаецца, калі вы яго з’ясцё. Зробіце ядомым.

Што можа быць больш простым і больш зразумелым, чым думкі, загорнутыя ў метафары паўсядзённа-побытавага жыцця: аўтар размаўляе праз звыклых кухонных рэчы. Хто ніколі не гатаваў грэчку? Не адчыняў кансервы? Не адразуў кавалачак ад памідора? Праз такую блізкасць да вопыту іншага чалавека прасцей за ўсё патлумачыць свае думкі. Вольга звяртаецца да тэм гвалту, прыняцця сябе, фемінізму, выбару. Гэтыя тэмы дагэтуль падымаліся і ў яе паэзіі, і ў эсэістыцы. Сацыяльныя тэмы адлюстроўваюцца праз ежу і посуд, якія ўпісваюцца ў соцыум.

Аўтарка завастрае нашы быццам бы нябачныя сацыяльныя праблемы, пераносячы жыццё ў рэстарачыю, каб мы адчулі абсурднасць таго, што часам здаецца аксіёмай у сучасным свеце. І тут ежа становіцца асобай: «На месцы грэчкі я абавязкова б стала феміністкай», — кажа аўтарка. Грэчка — жанчына, якой хтосьці (вы, напрыклад) дыктуе, у якіх стравах яна можа існаваць, у якіх спалучэннях прадуктаў. На месцы грэчкі я таксама стала б феміністкай. На прыкладзе такіх сітуацый, як са

спадарыняй грэчкай, у невялічкіх замалёўках з рэстарачыі разглядаюцца рамантычныя стасункі, адносіны ў сям’і, падыход да працы і гэтак далей, далей, далей: тут можа быць шмат сацыяльных інтэрпрэтацый, зачэпкі для таго, каб чытаць па-рознаму, у залежнасці ад сацыяльнага досведу, Гапеева пакінула. Значыць, кожнаму — сваё: не падабаецца Вользе цыбуля — яна не будзе яе есці. Няважная для вас тэма — вы не ўбачыце яе, колькі пра яе ні пішы.

У паэзіі Вольгі Гапеевай і дагэтуль можна было сустрэць шмат выпадкаў, калі жывое бачыцца ў нежывым, а асоба — не толькі ў чалавеку. Такія вершы можна знайсці і ў апошнім зборніку «Граматыка снегу», дзе на самым пачатку з’яўляецца «снег — гуманіст», з якім бавяцца гадзіны ў ложку без магчымасці прызнаць сваю самоту. «(В)ядомыя гісторыі» сталі ўзвядзеннем у абсалют старога прыёму. Хіба келіх — не асоба? Асоба: келіх — будыст. Таксама тут ёсць і іншая пабудова тэкстаў, як, напрыклад, пераказ кітайскай паказкі («Вусень, альбо культурны рэлітывізм»), ці разгортванне метафары стану праз ежу («Рагу, альбо Сіла думкі»). Незацyklенасць на адным прыёме дазваляе ўбачыць усе

магчымасці метафар, знойдзеных у рэстарачыі. Таксама аўтарка кажа: усё, што здараецца ў нашым жыцці, можна патлумачыць простымі словамі, нават самыя цяжкія паняцці і станы.

Стылістычна мова Гапеевай набліжаецца да звычайнай, паўсядзённай. Уражанне размоўнасці без бытавога слэнгу складаецца менавіта таму, што аўтарка распаўядае пра свой сацыяльны вопыт праз вопыт кухонны, побытавы.

«(В)ядомыя гісторыі» чароўныя ў сваёй прастаце. Я прайшла праз гегелеўскую трыяду менавіта дзякуючы гэтай уласцівасці: чароўнай прастаце, якая падманвае і насамрэч не з’яўляецца прастай. Гэта мысленне на філасофскім узроўні, якое апелюе да ўсіх вядомых і знаёмых рэчаў. Усе агучаныя тэмы навідавоку. Але пакуль яны не агучаныя, іх нібы не існуе: не асэнсоўваюцца прайвы шавінізму, стэрэатыпнае мысленне, праблемы выбару, пытанне даверу, пазначаныя праз коску ў назвах твораў. Каб пазначыць тэму, аўтарка пасля назваў страў удакладняла, пра што гаворыць, і гэта дадаткова дапамагае пераносіць твор на паўсядзённае жыццё. У другой частцы такіх пазнак няма, што напачатку робіць «Змест» непрапарцыянальным, але потым дадае дадатковыя сэнсы: калі ў першай частцы нас вучаць бачыць кірунак думкі аўтара, то ў другой мы ўжо самі павінны яго разгадаць, без дадатковых падказак.

Звяртаюся да ўзнятай тэмы інтэрпрэтацыі. Мая інтэрпрэтацыя — адна з вялікай колькасці магчымых варыянтаў. «Тэмпература ў духоўцы ці печцы — тыя знешнія ўмовы, якія мяняюць тое, што прыдумляеш ці вырабляеш». Я не хачу змяняць сваім успрыманням тое, што прыдумляў аўтар: інтэрпрэтацыя дадае адценні, але толькі калі не ўзводзіцца ў абсалют. Калі так атрымліваецца, то мы прыходзім да згвалтавання твора сваёй інтэрпрэтацыяй. Але я — супраць гвалту.

«(В)ядомыя гісторыі» Вольгі Гапеевай — сацыяльнае мастацтва ў літаратуры. Твор прыемна чытаць, атрымліваючы задавальненне ад стылю, мовы і аўтарскага «я», за якім хочацца сачыць.

Сачыць праз свой асобнічак кнігі.

Святлана КУРГАНАВА

З ЧАГО ПАЧЫНАЕЦЦА РАДЗІМА

ў казачных аповесцях Алеся Карлюкевіча

Патрыятызм... Ёсць шмат фармулёвак гэтага паняцця, аднак для звычайнай большасці людзей яго тлумачэнне абмяжоўваецца больш зразумелым «любоў да радзімы». Але ўсё ж радзіма — занадта агульнае паняцце, і кожны з нас укладае ў яго свой сэнс. Для многіх любоў да радзімы абуджае добрая беларуская кніга. Асабліва гэта актуальна ў выхаванні дзяцей, бо за імі — будучыня краіны. Адным з самых дзейсных сродкаў выхавання патрыятызму заўсёды была мастацкая літаратура.

З навуковага пункту гледжання, любоў да радзімы выяўляецца ў трох аспектах: пачуццёва-эмацыянальным (любоў да ўсяго роднага, гонар за радзіму), інтэлектуальным (веды пра радзіму) і дзейна-практычным (актыўныя дзеянні на карысць радзімы). У дзіцячай літаратуры пачуццёва-эмацыянальны складнік ілюструецца праз займальны сюжэт. Твор павінен зацікавіць дзіця, быць актуальным для яго, каб выклікаць пэўныя пачуцці. У сваю чаргу, інтэлектуальны — праз пазнавальнасць: важна, каб інфармацыя была ненавязлівая, не ператварала твор у энцыклапедычную даведку. Ну, а што да дзейна-практычнага, то ён знаходзіць сваё ўвасабленне ў фармуляванні маральна-этычнай ідэі. Твор павінен выхоўваць актыўнага грамадзяніна, які спачувае чужой бядзе і паважае чужое меркаванне.

Патрыятызм у творах Алеся Карлюкевіча будзе на гэтых жа трох кітах. Але яго казачныя аповесці вылучаюцца цікавай якасцю — спалучэннем чарадзейна-казачнага свету з рэальным. Справа ў тым, што для любой казкі ці казачнай аповесці характэрны своеасаблівы вымысел, звязаны з фарміраваннем другой умоўнасці, што ўзнікае ў творы пры любым адступленні ад падзей рэальнага свету. Такія адступленні ёсць і ў казках А. Карлюкевіча, але яны суседнічаюць з дакладнай выверанай інфармацыяй пра Беларусь і іншыя краіны. Прычым калі ў казках аўтар часта звяртаецца да персанажаў, характэрных для народных казак ці ўзятых са славянскай міфалогіі, то ў казачных аповесцях ён вынаходзіць уласных герояў і будзе цэласную фантастычную прастору.

Так, напрыклад, пісьменнік стварае персанажа ў цыкле апавесцяў пра прыгоды Шубуршуна. Шубуршун — цалкам казачная істота. Дарэчы, сам пісьменнік паведамляў, што гэтага персанажа прыдумала яго дачка ў дзяцінстве. Аўтар не засяроджваецца на апісанні героя. Усё, што вядома, Шубуршун — памерам з мураша, цікавіцца геаграфіяй. Верагодна, у імені гэтага загадкавага персанажа закладзена і схільнасць да вечнага руху, шавалення. Калісьці дзяўчынка Вераніка знайшла яго на Балачанцы, з тых часоў ён жыве ў дзённіку і сачыць за яе паспяховасцю. Але аднойчы паміж сябрамі адбываецца спрэчка: Шубуршун, незадаволены адзнакамі Веранікі, крыўдзіцца і выпраўляецца да свайго ранейшага жылга на рацэ Балачанцы. Але туды трэба яшчэ трапіць, бо да дома Веранікі Шубуршун прыехаў на машыне. Маленькая істота пачынае вандраваць у пошуках Балачанкі. Усе прыгоды Шубуршуна суправаджаюцца лейтматывам пошуку радзімы. Прычым пошукі гэтыя неадназначныя. З аднаго боку, Шубуршун імкнецца адшукаць тое самае месца,

адкуль ён пайшоў, з другога — думкамі часта вяртаецца да ўтульнай кватэры Веранікі, дзе ўсё было так зразумела.

» **Патрыятызм у аўтара заўсёды звязаны з канкрэтным месцам, яго гісторыяй.**

Разам з тым Шубуршун заўсёды марыць пра падарожжы ў іншыя краіны. Сустрэўшыся з Залатой Пясчынкай, якая просіць дапамогі (трэба знайсці шлях да Дняпра, каб мурашы-чужынцы

вершы Купалы?) (ад Шубуршуна); «Дзіўна, што вы забываецеся пра сваё, роднае... Відаць, не адыходзіце ад тэлевізара, калі там паказваюць экзатычныя краіны» (ад настаўніка геаграфіі). Гэтыя заўвагі эфектыўна ўздзейнічаюць не толькі на героя, але і на чытача, які нават не здагадваецца, што насамрэч такія пасланні ўскосна адрасаваны менавіта яму.

Безумоўна, чытач атрымлівае багата новай інфармацыі пра рэкі Беларусі, яе фаўну, знаёміцца з прафесіяй фенолага і асаблівасцямі іншых краін. Усё гэта фарміруе цікавасць да вывучэння роднага краю.

Аднак галоўным усё-ткі застаюцца пошукі радзімы. Нягледзячы на жыццёвыя абставіны, імкненне наведваць іншыя краіны, героі шукаюць дарогу дадому. Сумуюць па сваім украінскім Дняпры мурашы-чужынцы, з утульнай мінскай кватэры адпраўляецца на пошукі роднай Балачанкі Шубуршун.

Галоўны герой казачнай аповесці «Прыгоды Максімі на Бацькаўшчыне і ў розных краінах свету» — хлопчык, які жыве ў канцы ХХІ стагоддзя. Твор мае выразную экалагічную скіраванасць. Максімка не толькі атрымлівае новую

спартсмена хлопец ажыўляе пры дапамозе класічна-казачнай жывой вады.

У другой сюжэтнай лініі птушка жаўна занепакоеная тым, што яе суродзічаў амаль не засталася на Кубе. Пастаянны ўдзельнік прыгод Максімі прафесар Радрыгес запрашае жаўну пажыць на Кубе. Усе тры аповесці, акрамя героя Максімі, аб'ядноўвае і тэма філатэліі, якой захапляецца бацька хлопчыка. Маркі ў аповесці — носьбіты пазнавальнай інфармацыі, але ў трэцім сюжэце яны становяцца і рухавіком падзей. Прынец Эфіопіі амаль вырашаецца на вайну з-за беларускай маркі з буслом, бо перакананы, што чорны бусел — насельнік толькі іх краіны. Калі б Максімка не паспешаўся з тлумачэннямі ў Афрыку, магло б дайсці да сапраўднай вайны.

Нельга сказаць, што Беларусь канца ХХІ стагоддзя атрымалася нейкай фантастычнай. Аднак спроба паказаць будучыню краіны — даволі займальная. Побач з фантастычнымі аб'ектамі знаходзяць сабе месца казачныя песанажы: Лесавік, Паштавік, Лекавік. Іх функцыя ў творы відавочная: яны дапамагаюць патрапіць у Краіну Казачнага. Разам з тым у творы паралельна існуюць і рэальныя спосабы ўваходжання ў казачную прастору. Напрыклад, каб трапіць у Эфіопію, Максімка змяняецца пры дапамозе Паштавіка да памеру маркі, аднак дадому ляціць на рэальным самалёце.

Маркі з калекцыі бацькі Максімі часта становяцца крыніцай новай інфармацыі. Прычым інфармацыя падаецца не фонава, між іншым, а звязана з займальным сюжэтам. Так, напрыклад, звесткі пра раку Пціч дапамагаюць вырашыць загадку: куды знік спартсмен, які ўдзельнічаў у спаборніцтвах на чаўнах. Чытача падводзіць да высновы: веданне гісторыі сваёй і іншых краін шмат у чым можа палегчыць вырашэнне праблем сённяшніх.

Максім робіць усё, каб захаваць прыроду сваёй краіны. Такім чынам, актыўная пазіцыя хлопчыка — якраз добрая падтрымка дзейна-практычнага аспекту патрыятызму. Акрамя гэтага, у творы закранута тэма талерантнасці, павагі да іншых краін і народаў, сутнасці сапраўднага патрыятызму. Так, напрыклад, жаўна пакідае сваю радзіму, каб падтрымаць папуляцыю птушак на Кубе. Яе ўчынак — прыклад самаахвяравання.

А вось афрыканскі правіцель праўляе адваротныя якасці, бо гатовы распачаць вайну за птушку сваёй краіны. Служэнне на карысць іншым, незалежна ад месца пражывання, супрацьпастаўляецца гардыні, што можа мець разбуральны наступствы.

Дык усё-ткі: з чаго ж пачынаецца радзіма ў творах А. Карлюкевіча? Па-першае, з ракі Цітаўкі ці Свіслачы (дарэчы, у аўтара ўвогуле асаблівае любоў да рэк), што працякае ў родных для аўтара Пухавічах. Патрыятызм у аўтара заўсёды звязаны з канкрэтным месцам, яго гісторыяй. Па-другое, з дзіўнага і незвычайнага, што хаваецца ў паўсядзённых і звыклых рэчах. Магчыма, бацьчы ўнікальнае ў родным і вызначаецца як любоў да радзімы. Па-трэцяе, з актыўнага стаўлення да захавання свайго роднага, якое з'яўляецца часткай усяго свету і ўносіць сваю фарбу на сусветным палатне. Радзіма (чытай Беларусь) не лепшая, не горшая за іншых, яна — унікальная, як унікальная кожная краіна.

Таццяна ПЯТРОЎСКАЯ

Фота Кастуся Дробова.

прыродазнаўчую інфармацыю, але і сам актыўна ўдзельнічае ў выратаванні беларускай прыроды.

» **Твор павінен выхоўваць актыўнага грамадзяніна, які спачувае чужой бядзе і паважае чужое меркаванне.**

Умоўна ў казцы прадстаўлены тры сюжэты. У першым хлопец вырастоўвае ад знішчэння раку Пціч і замежнага спартсмена, які згубіўся ў гэтай рацэ. Тут даволі цікава і нестандартна спалучаюцца фантастычныя рэаліі жыцця будучыні і казачныя матывы. З аднаго боку, прагрэс дайшоў да таго, што можна за хвіліну спыніць раку. А з другога боку,

Мікола
МЯТЛІШКІ

Нарачанскі бераг — залаты пясок,
Мыты хваль азёрных сінізной.
На сцяжыне зноў суцішу крок,
Кружаць чайкі з крыкам нада мной.

Убюру вачамі гладзь-прастор,
Удыхну дух свежы баравы.
Па ўзбярэжжы лес, як пікі гор,
І размах вятрыста-штармавы.

Хвостка хвалі коцяцца да ног,
Мыючы астылыя жвіры.
Звабна-мякка сцелецца мурог,
Сонца млее стомлена ўгары.

Астраўка зялёнага абрыс
На азёрнай гладзі люстраной.
Над вадою чэзлы хмыз навіс
Непрыступна-чэпкаю сцяной.

Нарач! Краю роднага душа,
Сінь тваю асмуглую п'ючы
З зорнага агністага каўша,
Прасвятлела неба уначы.

Іскаркі таемнага святла
Колькі год ужо ў сабе нашу,
Пераліцца ўся, як ёсць, змагла
І ў маю збалелую душу.

Прароцтва

Што чакае Еўропу праз дваццаць гадоў?
Гаварыць я пра гэта сягоння гатоў.
На астылым былым папялішчы вайны
Разгушкае сумленне грымуча званы.
І за колькі стагоддзяў яе ўпершыню
Будуць піць гарады і палі цішыню.
Пазабыць не дадуць аб жахотным
былым
Брэст, Майданак, Дахау, Хатынь,
Асвенцім.

Пакружы,
душа мая, над полем.
У пявучым
снежаньскім раздоллі.
Чысіця.
Паэзія снягоў.
Белая
Сімфонія вятроў...

Беларускія словы —
Залатыя арэхі

Што чакае Еўропу праз сорок гадоў?
І пра гэта сягоння сказаць я гатоў.
Перажыўшы нямала вірлівых падзей,
Стане домам яна для шчаслівых людзей.
І пагасіць іскрынкамі бежанскі страх
У нашчадкаў ігрывых раскосых вачах.
Пазабудзе пра куль здрадна-моташны
світ,
І спачыне апошні ў зямлі тэрарыст.

Што чакае Еўропу праз сотню гадоў?
Меркаванне сваё абвясціць я гатоў.
У саюзе адзіным народаў зямлі
Славу, веліч нашчадкі яе здабылі.
Касмалёты да зорак далёкіх ляцяць.
Шчасцем вочы дзяцей таямніча зіхцяць.
І старая Еўропа, нібыта дзяўчо,
Падстаўляе прагрэсу адкрыта плячо.

А калі зноў у прорву абрынецца свет,
Хай нашчадкі мне скажуць: наіўны паэт!

Бежанцы

Куды імкнуцца несупынным цугам
Абдэртыя, галадныя яны?
Лепш жыць век беспрытульным
валацугам,
Як згінуць ад разбою і вайны.

Канаць сасмягла ў стоўпішчы падобных,
Утоптаных у хлуд жыцця і бруд.
І спадзявацца на спагаду добрых,
І ў зорку лёсу верыць, як у цуд.

Згарэлі іх да тла пад небам хаты,
І боль душы зырчыць, як вугалі.
О, як жа ім павінна пекчы пяты
Зямля, каб гэтак зрынуцца магі.

Пайсці за свет няспыненым патокам,
У сотні ног пакінуць чорны след.
Бы перад новым згублівым патопам,
І ўпраўду, апынуўся Божы свет.

Ім слухаць словы скаргаў і праклёнаў,
Жыццё сваё ператварыўшы ў тло.
Відаць, з часоў міграцый плямёнаў
Такіх сыходаў спешных не было.

Нам пакінулі класікі нашы
Не грымуча-находныя маршы,
Не загучныя песні-бравады,
А цяпло чалавечай спагады,
Не панылую, нудную скруху,
А узлёт непакоры і духу.
Як у небе зіхотлівым зорам,
Вечна ззяць у душы іхнім творам.

З водбліскам лета,
Водгуллем-рэхам.
Беларускія словы —
Вякоў шматгалоссе.
...Жалейка Купалы,
Скарынавы глосы...
Са скаרבніцы шчодрай
Бяры, калі ласка, —
Словы-сняжыны,
Світальныя росы.
Словы гаючыя,
Словы відушчыя —
З нябесна-зямнога
Сугучча.

Зорным пылам усцеленыя,
Завірухамі адбеленыя,
Стануць кужалі зімовыя
Сакавіцкімі абновамі —
Туманамі аксамітнымі,
Ручаінамі сярэбранымі.
Беларукімі вятрамі пярэбраныя, —
Вершаванымі асновамі.

Пераचाкай —
І запяе салоўка.
Сыходзіць люты з вуліц і прысад.
Нямая ноч

Прымроіў Каўказа скалістыя пікі,
Калі паглядзеў на чупрыны аблок.
Вось гэтак жа снежны іх від белалікі
Мяне ў Дагестане прывеціў здалёк.

Ляжалі ў міжгор'і глыбока аулы,
Быў сонцам заліты гары траўны схіл.
І гучна гартаннае слова Расула
Імкнулася ў неба узмахамі крыл.

Чытаў ён радкі пра жанчын Беларусі,
Пра жорсткай вайной іх апалены лёс,
І горы, здалося, сціналіся ў скрусе,
І цеклі руччы ледніковых іх слёз.

Сягоння, ступаючы памяці полем,
Я шапку здымаю, сівы, перад ім.
З'яднаны былі мы адным тады болем,
Сагрэтыя шчасцем таксама адным.

Даўно ў беларусак маіх прасвятлелі
І вочы і душы — сінеча нябёс.
Ды сэрца тады мне між гор адагрэлі
Радкі пра бабуль іх ссірочаны лёс.

Гучалі пад небам сівым Дагестана
Удзячнасці шчырай і славы радкі.
Мільёны пачулі іх потым з экрана,
І грудзі уздых абранілі гняткі.

Іх сутнасць пачулі зямныя прасторы
І вынеслі горкае праўды урок.
Я зноўку пабачыў Каўказскія горы,
Калі пазірнуў на чупрыны аблок.

Каложа

Вякоў сівых абложа.
Цагляных барва сцен.
Узнеслася Каложа,
Прашыўшы часу тлен.

І гожаю паставай
Вітае дзень зямны.
На беразе на правым
Чутны яе званы.

Фота Кастуса Дробыча.

Сцякае за алоўкам...
З далёкае нябеснае вандроўкі
Праз цішыню вяртаецца вясна.
Буйныя зоры на снягах паснулі.
Радкам маім сцюдзёна і маркотна.
Гляджу на цуд
У выбеленых вокнах:
Нібы самім Бялыніцкім-Бірулем
Напісаны вясновыя палотны.

Не пакідай мяне,
Мой сум дзівосны,
Скрозь глыбіню
Сентыментальных вёснаў
Вернуты пяшчотным вецярко.
Знаёмы снег
Чаромхавых пялёсткаў
Плыве шаўковай
Хваляю над лёсам,
Свеціцца нясказаным радком.

Сюды наступнасць кліча,
Гаворку з ёй вядзе.
Люструецца аблічча
У нёманскай вадзе.

О дай ёй, Ясны Божа,
Ўсе выстаяць грамы.
Бясмертная Каложа —
Бясмертныя і мы.

Азарычы

Спыніўся я тут на дарозе пралётнай,
Каб крокам парушыць магільны спакой,
Душой дакрануцца да дзеі жахотнай,
Пачуць яе холад гарачай шчакой.
Нямоглыя вязні за дротам калючым
У твані балотнай — смуроднай, гнілой,
Іх тыфам касіла тут смерць немінуча,
А стойкіх усіх — аўтаматнай чаргой.

Скуголіў тут вецер. І плакалі дзеці
Над трупамі матак, ўтаптаных у
твань.
І сёння іх цені блукаюць тут дзесьці,
Палошаць лясную глухотную рань.

Мы многа балот на зямлі асушылі,
Ды гэтае — стратаю час не кране.
Са слёз і крыві яно... Кожнай магіле
Праклёны шаптаць недабітай вайне.

...Азарычы дыхалі ранішнім бэзам.
І хорам птушыным грымела вясна.
Палоскай блакітнаю неба над лесам.
На вуліцы — школьнай дзятвы гамана.

Жыццё тут імкнула паспешлівым рухам
Падаць ад калішняй тыфознай жуды.
Я сэрцам збалелую памяць паслухаў,
Са студні напіўся гаючай вады.

І рушыў у шлях свой пралётнай дарогай,
У сонцы купаўся разветраны свет.
Боль гас пакрысе мой... Ды смутна і
строга
Крывавае памяць глядзела мне ўслед.

Праганяю трывогі прэч.
Захліпнуся звычайным дзівам —
Звонкі дожджык
Срэбным курсівам
Рассыпае свой акраверш.
Выпадковыя трыміцы прамень
На імклівых радках-струменях.
Словы-кроплі
Чэрпаю жменяй —
І святлее тужлівы дзень.

Вясне не патрэбна ведаць
Пра сумны зімовы верш.
Гаркоты мае і беды
Зусім недарэчы цяпер.
Світанак дрыжыць на вейках.
З расчыненага акна
Карынкаю і жалейкай
Пальцецця ў душу вясна.

ГУКІ Ў ЦЕМРЫ

Апавяданне

Ужо ў восем гадоў у хлопчыка пачалі праяўляцца здольнасці да музыкі, асабліва да гармоніка. Не марудзячы часу, бацька купіў Петрыку «хромку», іграй на якой ён авалодаў вельмі хутка. Пазней быў куплены баян «Іскра» з вельмі галасістым разлівам, гучанне якога было падобна да гуку акардэона. Аднак авалодаць іграй на такім складаным інструменце Петрыку самому было вельмі цяжка, таму бацька знайшоў яму баяніста з той жа вёскі, дзе і сам працаваў у калгасе клапаўшчыком. Гэты баяніст быў акампаніятарам у мясцовым клубе і валодаў інструментам вельмі добра. Прытым яшчэ быў бліскім сваяком. Паабяцаў сваяк Сяргей наведацца да Петрыка адзін раз у тыдзень вучыць яго іграць на баяне. Праз паўгода Петрык ужо мог нешта зводзіць на гэтым інструменце. Яшчэ праз паўгода ён стаў знаёмы з музычнай граматай і ўжо мог іграць некалькі танцаў і песень.

Хутка да Петрыкава бацькі пачала звяртацца мясцовая моладзь, каб Петрык хоць калі паіграў на танцах. Але ж для ролі мясцовага музыканта ён не вельмі падыходзіў з-за сваёй сарамлівасці, асабліва калі ўлічыць, што ў той час яму ішоў толькі дванаццаты год. Яшчэ большая праблема ў тым, што ён дрэнна бачыў. Разумеючы гэта, моладзь прасіла Петрыкава бацьку, каб ён хаця б даў ім гармонік, на якім змог бы іграць дарослы гарманіст з мясцовых хлопцаў, а Петрык знаходзіўся б побач з ім. Бо майстроў ігры на баяне ў вёсцы не было, і гармонік быў самым запатрабаваным інструментам на танцах. На гэтым дамова была заключана, і Петрык атрымаў ролю ўважлівага слухача і назіральніка за тым, што адбывалася ў хаце гаспадара, арандаванай на момант танцаў, таму што клуба ў вёсцы не было. І таму даводзілася задавальняцца тым, што атрымлівалася. З таго часу Петрык стаў незаменным майстрам сваёй справы. Без яго ўдзелу не абыходзілася ніводная вяскова-вечарына.

Адным з восеньскіх вечароў, у час палявання, дзядзька Рыгор і яго спадарожнік, мясцовы калгаснік — трактарыст Сцёпка Сымонікаў, — вярталіся ў вёску, дзе жыў Ігнат Кульбекін. Вечаровы змрок выстудзіў неба, у ім, бледным і пустынным, ужо мігцела вялікая сіняя зорка — першая прадвесніца вечара і ціхай ночы. У тым баку, дзе па аддаленым брэху сабак угадвалася вёска, зайграў баян. Чулася тужлівая, працяжная песня без слоў, поўная смутку аб нечым.

Яна станаўлілася больш гучнай і выразнай па меры іх набліжэння. Гэта быў напеў знаёмай песні пра чалавечую долю і таго, хто не знайшоў свайго шчасця...

— Петрык скардзіцца, — сказаў Сцёпка і працягла ўздыхнуў.

— Як скардзіцца? — не зразумеў дзядзька Рыгор, здзіўлена пазіраючы на Сцёпку.

— Паўсяляпы ён, Петрык, і скардзіцца на баяне на сваю долю, — растлумачыў Сцёпка, чамусьці паскараючы хаду.

Дзядзька Рыгор прыслухаўся: «Доля, мая доля, дзе ж ты?» — выйграваў баян, і гэта сапраўды было вельмі падобна да жалбы няшчаснага чалавека.

Яны ўжо падыходзілі да вёскі, калі песня ціха замерла, але праз хвіліну раптам зноў папыла і наасустрач.

— Падыдзем бліжэй, паслухаем, — энергічна рушыў наперад дзядзька Рыгор.

— Ну яго! Не слухаў бы, — адмахнуўся Сцяпан. Некаторы час ён крочыў моўчкі, насупіўшы пучкаватыя бровы, потым пераканана, строга і сур'ёзна дадаў, адмахнуўшы надакучлівага камара:

— Ты ідзі, калі хочаш, а мне — нельга. У мяне таго... перажытак, запой. Зразумеў? Ад Петрыкавых напеваў я тут жа нап'юся. Так што не прымушай, ідзі сам.

Дзядзька Рыгор пайшоў на гук баяна. Было ўжо зусім цёмна, і ён ледзь разгледзеў за садовым плотам, аброслым палыном і чартапалохам, Петрыка, які сядзеў на лаве спінаю да ўкапанага ў зямлю стала. Баян надрываўся, плакаў, паўтараючы ўсё тую ж жалбу, усё тое ж пытанне або папрок камусьці: «Доля, мая доля, дзе ж ты?».

Мабыць, гэтая тужлівая песня была вельмі суладнай з ціхім сумам, навяяным восеньскім паляваннем. Але Дзядзьку Рыгору здалася, што яе спяваў чалавек убогі духам, азлоблены, які не змог адолець сваё, хаця і вялікае гора. Зразумеў даступную ўсім радасць быцця і цяпер у парыве помсціць людзям, не ведаючы за што і з якім намерам.

Дзядзька Рыгор адступіў ад плота, каб адысці, але паўсяляпы раптам абарваў ігру, спытаў спакойна, зразумела, без усякай мітусні.

— Хто тут?

— Паляўнічы з мястэчка Галеч, — адказаў дзядзька Рыгор, — твой сваяк.

— Начлегу шукаеш, пэўна?

— Не, я ў вас буду начаваць.

— Добра, буду вельмі рады, — усміхнуўся Петрык, трымаючы баян. — А тут чаго ходзіце?

— Вось вырашыў наведацца, даўно не бачыўся з тваім бацькам, ды заадно паляваннем займаўся.

— Зразумела.

Абаіх ахапіла нейкае недарэчнае маўчанне. Было чуваць, як шамацела і пастуквала аб сучча, падала з яблынь сухое лісце.

Петрык, апрануты ў шэрае, бачыўся дзядзьку Рыгору бясформенна-мутным ценем. Яго ўразіў Петрыкаў голас, спакойны, добразычлівы. Ні смутку, які гучаў у песні баяна, ні злосці, пра якую дзядзька Рыгор толькі што падумаў, не пачулася яму ў ім.

Маўчанне перапыніў Петрык.

— Ідзіце сюды, я вам вясёлую сыграю, — сказаў ён, уладкоўваючы баян на каленях.

— А ты і вясёлую можаш? — спытаў дзядзька Рыгор.

Ён пералез праз хісткі плот і сеў на лавачку побач з Петрыкам.

— А гэта як душа скажа, — усміхнуўся Петрык, — я супраць душы не іграю.

— Скардзяцца людзі, што ад тваіх песень тужліва ім, — сказаў дзядзька Рыгор з засцярогай.

— Хто гэта? — усміхнуўся Петрык.

— А вось хоць б Сцёпка Сымонікаў.

І дзядзька Рыгор расправёў, якое ўражанне робіць яго ігра на запойнага Сцяпана Сымоніка.

Дзядзька Рыгор думаў, што гэта прымусіць Петрыка задумацца, можа быць, нават пакрыўдзіцца, але ён толькі засмяяўся, кажучы:

— Вольна яму напівацца, толькі я не наняты яго весяліць. Сцяпанавым словам, калі хочаце ведаць, грош цана. У калгасе хлеб яшчэ не ўвесь абмалочаны, а ён, бач, з вамі, дзядзька Рыгор, на паляванне швэндаецца, каб што-небудзь прыдбаць.

Гэтая мерка ў ацэнцы была нечаканая для дзядзькі Рыгора: «Што гэта? Дзесьці пачуае, чужое, выпадковае ў мове Петрыка або перадуманае, шчырае, сваё?». А Петрык у гэты час нетаропка працягваў, трымаючы на каленях баян:

— Душа, кажу, супраць яе не сыграеш. Няма такога чалавека, каб усё жыццё быў вясёлы, а тым больш я. Сядзіш, сядзіш у цемры, ды абдымае нуда. Каб не адчуваць яе нутром! У мяне гэта таксама накіталт запою. Наляціць вось гэтак на душу, яна і стогне, скардзіцца. Кажа: «Беражы зрок». Яно і правільна. Горш няма за слепату.

— Так, разумею, — спачувальна адказаў дзядзька Рыгор і знарком пачаў раскурваць цыгарку, каб лепш разгледзець Петрыка. Аранжавае святло запалкі, адбіваючыся ў нерухомах шклянках вачах хлопца, на момант выхапіла з цемры яго твар, у выразных рысах якога заляглі глыбокія цені.

— Вось вы прыйшлі, — працягваў Петрык. — Бачу, чалавек цікавіцца, мне нежк адразу лягчэй стала. Душа адагрэлася. Цяпер і вясёлую сыграю.

ГЕНАДЗЬ ПЯСЧАНСКІ

Ён падняў з кален баян. Дзядзька Рыгор з насцярожанасцю чакаў, што і ад вясёлай песні ў яго прарвецца той жа матыў тужлівай жалобы. Але не было ў ім ні слова суму і маркоты.

— Усякае, усякае іграў, — сказаў Петрык, скончыўшы песню.

Яшчэ доўга слухаў дзядзька Рыгор Петрыкаву ігру і пывучы баян і не змог адвесці ад ігры слых. А Петрык усё іграў, укладваючы ў музыку ўсё свае сілы і старанне...

Іграў ён усюды, хто ні папросіць, хаця зрок не дазваляў надта напружвацца. Але Петрык не падаў духам, не тужыў. Баян не даваў яму тужыць — у любы час, у любое надвор'е, у любую пару года.

— Такі ён у нас. Гадзінамі можа іграць на сваім баяне. Нават пра ежу забывае, — нібыта з гонарам ці са спачуваннем за Петрыкава здароўе адказаў бацька Ігнат, краінаючы сваяка за рукаў вопраткі. — Яму б куды далей паступіць вучыцца. Хаця б у музычную школу, а потым можна і пра вучылішча падумаць. Але ж усё ўпіраецца ў зрок. З такім зрокам, пэўна, не бяруць... — працягваў з уздыхам бацька Петрыка.

Дзядзька Рыгор нерашуча адказаў, зірнуўшы спакойна на задумлівага Петрыка, які ў здранцвелым маўчанні чакаў нейкага рашэння дарослых наконт яго будучыні.

— Так, нешта трэба рабіць з Петрыкавым здароўем і далейшым яго навучаннем музыцы, — адказаў дзядзька Рыгор, звярнуўшыся да Ігната. — Вядома, трэба спярша зрок падлячыць, а потым пра далейшую вучобу думаць.

— Усё так, але ж гэта няпроста, — адказаў бацька Петрыка. — У мяне наконт гэтага ёсць нейкія думкі... А там — як абставіны павернуцца.

Бацька падышоў да сына, які нерухома сядзеў у змрочным задуменні, і ўсе разам, захапіўшы баян, пайшлі ў хату, асветленую яркім лямпавым святлом...

Павячэраўшы, адразу леглі спаць — з думкамі пра Петрыка...

...А на асенні канікулы бацька павёз Петрыка ў Мінск да сваякоў. Там было ўсё абгаворана, і наступным ранкам бацькава стрыечная сястра, якая працавала ў міністэрстве, павяла Петрыка ў адну з вочных клінік. Там хлопчыка агледзелі і прызначылі лячэнне. Праз некаторы час Петрыкаў зрок палепшыўся, і ён ужо мог бачыць нават пяты радок літар правым вокам. Здавалася Петрыку, што перад ім адкрыўся новы свет. Ён не ведаў, як успрымаць такі нечаканы паварот у жыцці.

Потым была вучоба ў музычнай школе, якую Петрык скончыў з поспехам, далей — паступленне ў музвучылішча, якое таксама скончыў паспяхова. Пасля яго быў накіраваны ў раён, які знаходзіўся за пятнаццаць кіламетраў ад роднай вёскі, на пасаду настаўніка па класе баяна ў музычную школу.

Ішлі гады. Сталеў і Петрык, удасканалваў свае музычныя і тэхнічныя навыкі ігры на баяне, прафесійны ўзровень. Калі прыежджаў да бацькоў на выхадныя, паранейшаму радаваў сваёй іграй, ужо больш дасканалай. У вачах бацькоў ён выглядаў ужо не такім засмучаным падлеткам, які раней усё іграў на баяне пра «цяжкую долю»... Цяпер перад імі сядзеў пасталелы Пятро Ігнатавіч, іх сын, які вытрымаў выпрабаванні лёсу і выйшаў пераможцам.

Яго душа, як і яго стары сябра баян, пела па-новаму, больш мілагучнымі матывамі, успрымаючы змены новага жыцця...

Летам, у час свайго водпуску, Петрык, Пятро Ігнатавіч, як і калісьці ў падлеткавыя гады, часта выходзіў на падворак у пагодныя вечары. Садзіўся на тую самую лаўку, якая таксама вытрымала ўсе змены часу, ставіў на калені баян і пачынаў іграць, зноў збіраючы сваёй музыкой вяскоўцаў, якія з увагай і цікавасцю слухалі яго ігру.

Чароўныя гукі баяна так і ліліся ў наваколле, напаўняючы яго меладычнымі напевамі, зазываючы кожнага, хто ішоў па вуліцы, вяртаючыся дамоў з работы. Яны, зачараваныя Петрыкавай музыкой, забываліся на момант пра ўсё свае справы і гаспадарчыя клопаты, слухалі баян. Потым пачынаўся іх нястрымны спеў, ад якога разам з гукамі баяна гойдалася ўсё наваколле і пагодны летні вечар, хвалюючы іх сэрцы і душы, даючы надзею на заўтрашні дзень...

Дыялог паміж этнасамі

Напрыканцы 2017 года ў выдавецтве «Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі» пабачыла свет кніга «Беларусь. Этнічныя супольнасці». Гэта навукова-папулярнае выданне серыі «Беларусь сучасная», падрыхтаванае маладымі беларускімі этнолагамі пад навуковай рэдакцыяй доктара гістарычных навук Аляксандра Гурко.

Пры падрыхтоўцы выдання выкарыстаны вынікі шматгадовай даследчай працы (1994 — 2001 гг.) калектыву навуковых супрацоўнікаў. Асноўная крыніца — перапісы насельніцтва Беларусі больш як за 100 гадоў, пачынаючы з Першага Усеагульнага перапісу Расійскай імперыі 1897 г. і Усесаюзных перапісаў пазнейшых часоў, а таксама апошняга перапісу насельніцтва ў Беларусі 2009 г.

Мэта аўтараў — даць уяўленне пра культуру найбольш значных па колькасці этнічных супольнасцяў, якія здаўна жывуць на тэрыторыі Беларусі. Паказаць не механізм дзеяння той ці іншай дыяспары (яны створаны не ўсімі этнічнымі супольнасцямі), але адлюстравать самую сутнасць: асаблівасці побыту, мовы, матэрыяльнай і духоўнай культуры...

Уражвае мастацкае афармленне кнігі: яна багата ілюстравана сучаснымі і гістарычнымі здымкамі з архіваў выдавецтва, Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору імя К. Крапівы, Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі, апарату Уपाўнаважанага па справах рэлігіі і нацыянальнасцяў, нацыянальна-культурных таварыстваў. Вокладку ўпрыгожвае выява аднаго з самых маляўнічых куточкаў нашай Бацькаўшчыны — Вілейскага вадасховішча (праца фатографа Анатоля Дрыбаса).

У раздзеле, прысвечаным беларусам, аўтары прасачылі этапы і асаблівасці фарміравання беларускага этнасу, адшукалі крыніцы некаторых распаўсюджаных міфаў. Напрыклад, нахштальт таго, што беларусы — сялянская нацыя і культура іх, па азначэнні, таксама сялянская. У кнізе аргументавана даводзіцца, што «...элементы беларускай культуры... з'явіліся ў асяроддзі шляхты і духавенства». Цікава пазнаёміцца і з расповедамі пра рускіх, палякаў, украінцаў, літоўцаў, латышоў, яўрэяў, татараў, немцаў, цыганоў. Хаця яны і здаўна жывуць побач, але чытач адкрые для сябе новае ў апісаннях гісторыі іх рассялення на нашых землях, асаблівасцяў этнаграфіі, абрадаў, звычаяў, сямейных святаў, кулінарных звычак. А часам і здзівіцца, зразумеўшы, што тыя ці іншыя рысы ў мове, ментальнасці, народнай культуры, фальклору, традыцыях, звычаях і абрадах — агульныя.

Добрасуседскія раўнапраўныя адносіны з іншымі народамі і дзяржавамі, традыцыі міжкультурнага, міжэтнічнага і міжканфесійнага дыялогу толькі на карысць плённай і стабільнаму развіццю Беларусі. Змястоўнае выданне «Беларусь. Этнічныя супольнасці», адрасаванае шырокаму колу чытачоў, як найлепей дапаможа адшукаць глебу для адпаведнага дыялогу.

Таццяна БУДОВІЧ-БАРАДУЛЯ

Лёсы старадрукаў

«Хвастатыя» літары

Пра выданні, якія ўражваюць раскошай і дасканаласцю

Прапануем чытачам «ЛіМа» пачтаць старонкі кірылічных старадрукаў, што захоўваюцца ў Цэнтральнай навуковай бібліятэцы Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, ацаніць прыгажосць мастацкага аздаблення асобнікаў і з дапамогай чырвоных літар са стылізаванымі росчыркамі-хвосцікамі пашукаць след друкара, нават самога Пятра Мсціслаўца.

Гартаючы старонкі кніг XVI — XVII стст., удыхаючы пах старой пажаўцелай паперы, міжволі звяртаеш увагу на мастацкае аздабленне тэксту. Вялікія раздзелы пачынаюцца з заставак — прамавугольных арнаментальных кампазіцый і буйных ініцыялаў, упрыгожаных філігранным узорам, заканчваецца тэкст невялікімі канцоўкамі розных форм часам з выявамі фантастычных істот.

Дробныя раздзелы часта вылучаюць «хвастатыя» літары, якія нагадваюць прыгожыя пачатковыя літары ў рукапісных кнігах. Тонкія, выцягнутыя ў даўжыню, надрукаваныя чырвонай фарбай, упрыгожаныя звычайна мудрагелістым працяглым завіткам-росчыркам, яны нібыта птушкі з раскошнымі хвастамі. Кнігазнаўцы называюць гэтыя літары ламбардамі. Яны падобныя да вялікіх загалоўных азбучных знакаў старадрукаў, але значна выцягнуты ў даўжыню, а ў адрозненне ад больш грунтоўных ініцыялаў-буквіц, упрыгожаных арнаментальным узорам, ламбарды больш лёгкія, тонкія.

У старажытнасці кожны друкар намагаўся мець асабісты працоўны матэрыял — свае металічныя шрыфты і драўляныя гравіраваныя дошкі. На дошках выразалі арнаментальныя застаўкі, багата аздабленыя (філігранныя) ініцыялы і больш тонкія цалкам зафарбаваныя чырвоныя (зрэдку чорныя) ламбарды, для апошніх маглі выкарыстоўвацца нават дзве дошкі. На адной выразалася выцягнутая тонкая літара, на другой — яе працяг — мудрагелісты «хвосцік», як у цудоўнай птушцы. Калі пільна ўглядацца ў гэтыя азбучныя знакі, можна заўважыць след практычнай дзейнасці друкара і нават ацаніць яго прафесійнае майстэрства. Часам каля літары можна ўбачыць ледзь прыкметную тонкую чырвоную перарывістую палоску, гэта крыху запэцканы фарбай край дошкі выпадкова адціснуўся на паперы разам з літарай. Часам бачна, што літара, якая мела на пачатку кнігі вялікі «хвост», у канцы частку яго згубіла. Гэта адбылося таму, што знасілася дошка, на якой было выразана ўпрыгажэнне, пашкодзіўся, адламаўся яе кавалак. Майстар вымушаны быў выразаць іншую, але дакладнай копіі ўжо не атрымалася. Бачна, што адціскалася літара, якая крыху адрознівалася ад ранейшай.

Некаторыя майстры свядома рабілі адразу па некалькі варыянтаў адной літары, каб убранне тэксту было больш святочнае і разнастайнае. Іншыя майстры спрашчалі гэты працэс: верхнюю дошку з літарай пакідалі нязменнай, а ніжнюю змянялі. У выніку да адных і тых жа літар дадаваліся розныя ўпрыгажэнні, і тады літары нібыта круцілі хвастамі ў розныя бакі.

У асобных кнігах на ламбарды прыпадала асноўная частка дэкаратыўнага аздаблення. Так адбылося з Евангеллем вучыцельным, надрукаваным Іванам Фёдаравым і Пятром Мсціслаўцам у 1569 г. у Заблудаве (каля Беластока, цяпер тэрыторыя Польшчы), у маёнтку вялікага гетмана ВКЛ Рыгора Хадкевіча. Гэта зборнік пропаведзяў, складзеных на падставе біблейскіх гісторый, своеасаблівы каментарый да Евангелля. Мастацкае ўбранне кнігі складаецца з ілюстрацыі (герб Хадкевіча), 3 заставак, 6 канцовак, 2 ініцыялаў і 78 чырвоных ламбардаў, якія надаюць кнізе святочны ўрачысты выгляд.

Цікава, хто ж з друкароў выразаў менавіта ламбарды. Верагодна, гэта быў Пётр Мсціславец. Пасля выхаду Евангелля вучыцельнага ён пакінуў свайго калегу, які распачаў друкаваць Псалтыр з Часаслоўцам (1570). У Заблудаве Іван Фёдарав застаўся адзін і ламбарды ў Псалтыры з Часаслоўцам (1570) не выкарыстоўваў.

Няма звестак пра тое, дзе знаходзіўся Мсціславец пяць гадоў пасля выхаду ў свет Евангелля вучыцельнага. Магчыма, ён ужо ў 1569 г. пераехаў у Вільню, куды яго паклікалі гараджане Зарэчкі і купцы Мамонічы, дзе заняўся падрыхтоўкай да новага выдання: адліўкай шрыфтоў, гравіраваннем дошак арнаменту і ілюстрацый, устаноўкай друкарскага абсталявання.

У Вільні Мсціславец заснаваў друкарню пры падтрымцы братаў Зарэчкіх: Іван быў скарбнікам ВКЛ, Зіновій (Зянон) — віленскім бурмістрам. Свой друкарскі варштат Мсціславец змясціў у доме братаў Лукі і Кузьмы Мамонічаў, друкарня якіх існавала на працягу 1574 — 1623 гг. У 1575 г. Пётр Мсціславец выдаў адну з самых сваіх прыгожых кніг — Еван-

Ламбарды ў Евангеллі вучыцельным Пятра Мсціслаўца.

гелле напростольнае. Па-за літургіяй кніга павінна была захоўвацца на самым свяшчэнным месцы храма — прастоле алтара, адсюль назва «напростольнае» і вялікая адказнасць друкара, пра якую пісаў Мсціславец у пасляслоўі да кнігі.

Пётр Мсціславец з гонарам справіўся з адказнай задачай: яскравае, святочна афармленае Евангелле стала ўзорам для наступных друкароў. Сярод мастацкіх вартасцей кнігі даследчыкі звычайна адзначаюць гравюры з выявамі апосталаў-евангелістаў, якія з'явіліся ў беларускіх старадруках упершыню, застаўкі, гравіраваныя ініцыялы, упрыгажэнні на палях. Гэта так, але кнігазнаўцы несправядліва абыходзяць увагай лёгкія, вытанчаныя, элігантныя, скрозь залітыя чырвонай фарбай 4 ламбарды. У адрозненне ад больш грунтоўных чорна-белых ініцыялаў, упрыгожаных арнаментом, яны аднатонныя, лёгкія, з невялікімі круглымі шышкамі па баках і доўгімі стыльнымі хвосцікамі.

У іх амаль такі ж абрыс і ўзор (невялікае адрозненне ў элементах хвосцікаў-росчыркаў), што ў ламбардаў з Евангелля вучыцельнага 1569 г., толькі ў Евангеллі 1575 г. літары на 2 — 3 см вышэйшыя за папярэднія, што надае ім больш значны, урачысты выгляд. Калі ў друку ламбардаў Евангелля 1569 г. яшчэ можна знайсці ледзь прыкметныя агрэхі, то ў Евангеллі 1575 г. якасць друку бездакорная.

Нам захацелася параўнаць таксама ламбарды Евангелля 1575 г., выразаныя Пятром Мсціслаўцам, і ламбарды Евангелля, выдадзенага ў друкарні Лявона Мамоніча ў Вільні ў канцы 10-х — пачатку 20-х гадоў XVII стагоддзя. Вядома, што ў 1576 г. Пётр Мсціславец з-за канфлікту з Мамонічамі вымушаны быў пакінуць віленскую друкарню. Даследчыкі выказвалі розныя меркаванні наконт сутнасці спрэчкі: абмежаванне самастойнай дзейнасці друкара, адхіленне ад спраў друкарні, прывоіванне яго шрыфтоў і друкарскіх інструментаў, прэтэнзіі Мсціслаўца на кіраванне друкарняй, змены ў стаўленні ўрада да друку кніг для праваслаўных. Верагодна, усё гэта разам паўплывала на спыненне супрацоўніцтва і разрыў.

У 1583 г. друкарня Мамонічаў аднавіла сваю работу. Яна яшчэ доўгія гады была культурна-асветніцкім цэнтрам ВКЛ, але дасягнуць узроўню Мсціслаўца ў мастацкім аздабленні кніг ужо не ўдалося. Прадпрымальныя Мамонічы практыкавалі перавыданні папулярных кніг, якія карысталіся попытам. Евангелле напростольнае, скапіраванае з Евангелля 1575 г., было выдадзена яшчэ два разы з аднолькавай датай — 17 ліпеня 1600 г. Гэтыя Евангеллі, за выключэннем пасляслоўя і некаторых акалічнасцей, паўтаралі кнігу Мсціслаўца, але іх упрыгажэнні атрымаліся грубай і спрошчанай копіяй першавыдання.

Па памерах ламбарды ў выданні канца 1610-х — пачатку 1620-х гг. атрымаліся крыху большымі (розніца ў некалькі міліметраў) ад Евангелля 1575 г., узор літар падобны. Але калі прыгледзецца, бачна, што ўсе ламбарды ў выданні 1575 г. зроблены прыгожа, стыльна, дакладна выверана, дапасавана, на высокім прафесійным узроўні. У пазнейшым Евангеллі адбіткі зроблены нехайна: яны нераўнамерна афарбаваныя, ламбард «Л» наогул насоўваецца на тэкст. Маркуючы па якасці ламбардаў, у друкарні Лявона Мамоніча на той момант імкнуліся перш за ўсё да камерцыйнай выгады і не вельмі клапаціліся пра прыгажосць і выверанасць афармлення выдання.

Кнігі Пятра Мсціслаўца больш за чатыры стагоддзі ўражваюць раскошай і дасканаласцю, захоўваюць і перадаюць талент і высокі ўзровень мастацтва друкара, які выявіўся ў кожнай дробязі, нават у кожнай літары.

Алена ЦІТАВЕЦ

РЭЙТЫНГ АД ПЕДАГОГАЎ

Конкурс «УРОКІ СУЧАСНАСЦІ»

Конкурс «Урокі сучаснасці» дазваляе класці рэйтынг «настаўніцкіх прыхільнасцей», вызначыць найбольш запатрабаваных аўтараў і самыя актуальныя творы. Безумоўным лідарам стала Алена Масла: у 9 конкурсных работах прапаноўвалася распрацоўка ўрока пазакласнага чытання па яе казцы «Таямніца закінутай хаты». Увага выключна да гэтага твора тлумачыцца значнасцю ўзнятай праблемы. «Ужо не адно дзесяцігоддзе вясковыя людзі, асабліва моладзь, едуць па лепшае жыццё ў Мінск, у іншыя абласныя цэнтры. Нашы прыгожыя вёскі пусцеюць. Закрываюцца перспектыўныя школы, марнеюць, гніюць пакінутыя хаты.

Закінутыя гаспадаркі і пустыя хаты... Карціна настолькі звыклая нашаму воку, што моладзь не ўспрымае як святыню разбураную царкву, закінутыя могілкі.

Нігачка, якая звязвае гараджан з роднай зямлёй, стала вельмі тонкая. Але яна не перарвалася яшчэ! Вельмі важна

гаварыць пра становішча сучасных вёсак менавіта з дзецьмі. І чым раней — тым лепш», — піша настаўніца Наталля Сімаковіч з горада Бялынічы.

Заняпад беларускай вёскі — адзін з галоўных матываў айчыннай літаратуры з часоў Янкі Купалы. Чым адметная казка Алены Маслы ў параўнанні з іншымі творамі? Па-першае, пісьменніца ўпэўнена падкрэсліла, што надыходзіць час змяняць сацыяльную сітуацыю, і, па-другое, зрабіла гэта цікава, лаканічна, без павучальных разваг.

Казка Алены Маслы дазваляе пазнаёміць вучняў з беларускай міфалогіяй, зладзіць вяселую гульню, распавесці пра сучасных беларускіх пісьменнікаў-казачнікаў, арганізаваць творчую работу (напрыклад, кожны вучань малюе вокладку да кнігі, а потым абараняе яе перад аднакласнікамі). Цікавыя ідэі па правядзенні «таямнічага» ўрока прапанавалі настаўніцы Наталля Сімаковіч, Алена Дзмітрыенка (горад Буда-Кашалёва),

Алеся Навуменка (гарадскі пасёлак Карма Гомельскай вобласці). Адзін з лепшых заняткаў па казцы Алены Маслы даслала Надзея Сідарэнка з горада Гомеля.

Другое месца ў пісьменніцкім рэйтынгу (з улікам работ, дасланных напрыканцы года) займаюць Георгій Марчук і Андрэй Федарэнка: па творчасці кожнага з іх даслана па сем работ. Трэцяе месца падзялілі Людміла Рублеўская і Анатоль Бутэвіч (чатыры работы). Па тры метадычныя распрацоўкі прысвечаны творчасці Раісы Баравіковай, Алеся Бадака, Алеся Наварыча і Віктара Шніпа. У пераліку аўтараў двойчы згадваюцца Валерый Гапееў, Віктар Праўдзін, Алесь Разанаў і Алесь Якімовіч. Цікавыя работы прысвечаны творчасці Святланы Алексіевіч, Рыгора Барадуліна, Васіля Віткі, Алеся Марціновіча, Уладзіміра Мазго, Яўгена Хвалея...

ЛіМаўцы ўдзячныя ўсім удзельнікам конкурсу і жадаюць зацікаўленых вучняў, поспехаў у працы!

Каб злое не мела прыступу

Народныя прыкметы і павер'і — магчыма, трапіць у суладнае і ўпарадкаванае жыццё традыцыйнай беларускай вёскі, дзе будучыня заўсёды прадказальная, а нядобрыя здарэнні можна лёгка прадухіліць ці адтэрмінаваць. Закладаючы хату, падкладзіце пад усе чатыры куты зеля свинцонага і вяночкаў, то злое не мецьме прыступу; каб не заблукаць у лесе, апраніце наываварат кашулі — і Лясун не зверне на вас увагі. Такіх карысных парад вельмі шмат, і каб разпозра аднаўляць іх у памяці, добра мець пад рукой кнігу, напрыклад, густоўна аздабленае выданне «Мастацкай літаратуры» «Ад парога ў свет дарога. Народныя прыкметы і павер'і» (укладанне Уладзіміра Васілевіча).

Многія прыкметы будуць цікавыя гаспадарам, якія даглядаюць сад і агарод, будаўнікам, кіроўцам, хатнім гаспадыням. Напрыклад, будуючы лазню, трэба карыстацца нават дробнымі паслугамі суседзяў, якія прыйдуць на дапамогу сваёй ахвотаю. Такая лазня будзе трымаць добры дух і доўга прастаіць.

Аматары хатніх жывёл, палюўнічыя і рыбакі таксама знойдуць цікавыя парады і багата нагодаў для назіранняў. Некаторыя прыкметы не вельмі актуальныя для сучаснага чалавека — з цягам часу беларусы ўсё радзей задумваюцца пра тое, калі сеяць жыта, грэчку ці авёс, пачынаць жніво, выбіраць і рваць лён. Аднак і гэтыя прыкметы дазваляюць больш выразна пачуць галасы бацькоў, бабуль і дзядзькоў, успомніць пачутае ў маленстве альбо ў юнацтве: бульбу сей на схадзе — і ніколі не будзе дробная; з есць дзіця першыя плады маладога дрэва — і ўсе плады з таго дрэва будуць добрыя.

Большасць прыкмет і павер'яў скіравана на падтрымку дабрабыту і ладу ў сям'і: кожнае няшчасце можна прадухіліць, калі кіравацца досведам продкаў. Кніга вучыць быць абачлівым і асцярожным, думаць пра наступствы сваіх учынкаў, а галоўнае — мацуе духоўныя павязі з продкамі і нагадвае пра таямніцы іншасвету.

Юлія ШПАКОВА

«Будзь на сваім месцы, не гойсай па свеце...»

Урок пазакласнага чытання для 5 класа па казцы Алены Маслы «Таямніца закінутай хаты».

Абгрунтаванне актуальнасці тэмы. Урок па казцы А. Маслы — заключны ў раздзеле «Казка — у жыцці падказка». Тэарэтычныя веды, атрыманыя на папярэдніх уроках, падрыхтавалі вучняў да належнай работы. Пяцікласнікі ўжо ведаюць жанравую спецыфіку літаратурных твораў, умеюць цытаваць радкі, у якіх сфармулявана галоўная думка, могуць аналізаваць літаратурныя казкі, акрэсліваць іх адрозненне ад фальклорных. Гэты ўрок аб'ядноўвае вывучаныя тэмы.

Арыгінальнасць правядзення заняткаў. Перад сучаснай беларускай педагогікай стаіць задача выкарыстання новых тэхналогій і стратэгий з абавязковым захаваннем надзейных традыцыйных метадаў навучання. Выкарыстанне некаторых элементаў стратэгіі актыўнай ацэнкі (АА) мяняе сутнасць працэсу навучання з боку настаўніка і стаўленне вучняў і іх бацькоў да працэсу навучання.

Пастаноўка мэт урока мовай вучняў — вядомы прыём, які дазваляе вучню прыняць ад настаўніка на зразумелым яму ўзроўні вызначэнне мэт урока або самому іх вызначыць. *НаШтоБуЗУ* (на што будзем звяртаць увагу) складаецца з пэўных крытэрыяў і ўяўляе сабой дамову паміж настаўнікам і вучнямі аб тым, на што неабходна звяртаць увагу на ўроку або пры выкананні дамашняга задання, каб вучэбны матэрыял быў засвоены. Ключавое пытанне — пытанне, якое актывізуе пазнавальную цікавасць і актыўнасць вучняў, магчыма, пытанне-заклік, пытанне-загадка, пытанне-жарт. Важна, каб яно не было простае ці прымітыўнае, каб патрабавала грунтоўнай работы. На ўроку выкарыстоўваюцца прыёмы «самаацэнкі» і «ўзаемаацэнкі».

Настаўнік рыхтуе да заняткаў мультымедычную прэзентацыю.

Мэты ўрока мовай вучняў:

паўтарыць, якія асаблівасці мае казка як жанр літаратуры;

засвоіць, якая кампазіцыя характэрна казкам;

вызначыць, што хацеў данесці аўтар праз твор.

НаШтоБуЗУ:

ведаю, што казначнае, а што рэальнае ў творы;

вызначаю структурныя часткі твора;

умею правільна выяўляць ключавыя эпізоды, важныя для характарыстыкі вобразаў і вызначэння ідэі твора.

Ключавое пытанне да вучняў: што значыць «быць на сваім месцы»?

1. Дыскусія: «Ці верыце вы ў дамавікоў?» Настаўнік прапанаваў успомніць, што вучні ведаюць пра дамавікоў, дапаўняе іх адказы расповедам пра дамавікоў і адпаведныя традыцыі, забароны (слайд 1).

Фота Алены Навуменкі.

Урок па казцы Алены Маслы ў гімназіі гарадскога пасёлка Карма.

2. Знайдзіце фактычныя памылкі ў тэксце (слайд 2):

Ідучы аднойчы па суніцы, забыўся Змітрок дома біклагу з вадой. А дзень спякотны, ад смагі вусны сушыць. Піць хочацца нясцерпна! У лесе, недалёка ад вёскі, — крынічка. Вада ў ёй такая смачная, што спецыяльна па яе прыязджаюць людзі з ваколіцы, набіраюць у слоікі ці бідоны. Таму вада і не застоіваецца, празрыстая і чыстая, як і раней.

Змітрок асцярожна ідзе да крынічкі. Адчуваецца, што нехта пільна сочыць за кожным крокам хлопчыка. Але ён не падумае вачэй і з упартай рашучасцю пасоўваецца да вады.

— А ты, як я бачу, не баязлівец, — чуе хлопчык у сябе за спінай і абарочваецца на голас.

На паньку сядзіць лесавік.

3. Запоўніце анкету героя твора (работа з карткамі ў шшытках):

- герой твора;
- месца жыхарства;
- галоўны абавязак;
- родныя героя;
- каго чакае герой;
- і г. д.

Адказы на анкету змешчаны ў даведцы.

4. Знайдзіце і зачытайце адказ на пытанне: што будзе рабіць дамавік, «калі размовы пра продаж хаты не пустыя?» Хто такі вадзянік? Што вы ведаеце пра яго? Інфармацыя пра вадзяніка — на слайдзе 4.

5. Фізкультхвілінка: «Дом, вада, лес». Дзеці паўтараюць рухі за настаўнікам:

«дом» — дух, які жыве ў доме: складзены над галавой рукі, якія паказваюць дах; «вада» — дух, які жыве ў рацэ: імітацыя рухаў плывуца; «лес» — дух, які жыве ў лесе (пагойдвае на ветры дрэвы).

6. Тэатральная хвілінка. Вучні ў парах аднаўляюць дыялог дамавіка і Змітрака. Настаўнік нагадвае пра значнасць выразнага вымаўлення слоў і выкарыстання жэстаў, рухаў, паставы, мімікі, каб выклікаць суперажыванне глядачоў.

7. Дамавіку аднойчы давялося быць у горадзе. Якое ўражанне засталася пасля наведвання? Чаму? Зачытайце. Ці згодны вы з поглядам дамавіка на гарадское жыццё?

8. Зварот да ключавога пытання: вучні даюць разгорнуты адказ: што значыць «быць на сваім месцы»?

9. Чым літаратурная казка адрозніваецца ад народнай? Якая кампазіцыя характэрна казкам? Давайце вызначым будову нашай казкі (работа ў шшытках).

10. Што вы ведаеце пра аўтара сённяшняй казкі? (апераджальнае заданне).

11. Дамашняе заданне: у творчай лабараторыі журналіста. Уявіце сябе карэспандэнтам школьнай газеты. Вы атрымалі заданне — падрыхтаваць інтэрв'ю з аўтарам казкі, пісьменніцай Аленай Маслай. Падрыхтуйце пытанні, якія б вы хацелі задаць суразмоўцы. Напішыце невялікі газетны артыкул.

12. Падвядзенне вынікаў. Зварот да ключавога пытання: што значыць «быць на сваім месцы»?

13. Рэфлексія. Кожны вучань атрымлівае малюнак далоні (сімвал АА). Заданне: падбраць пяць прыметнікаў да сённяшняга ўрока і запісаць іх на пальчыках.

14. Заключнае слова настаўніка: 10 лютага адзначаюць Дзень дамавіка — адзінага прадстаўніка з «нячысцікаў», які сябруе з людзьмі.

У гэты дзень галоўнага па гаспадарцы забаўляюць песнямі і пляскамі, а ўвечары на сталае пакідаюць пачастунак, прыгаворваючы: «Еш пірагі і наш дом сцеражы». Калі спяваць весела і ад душы, то дамавік цэлы год будзе пакорлівы і паслужлівы. Сёння мы з вамі цудоўна папрацавалі. Упэўнена, што наш дамавік (або лепш — класнік) задаволены ўрокам!

Удзел вучняў у занятках. Выкарыстанне стратэгіі АА дапамагае стварыць такія ўмовы, пры якіх кожны вучань выказваецца і самарэалізуецца, удзельнічае ва ўроку.

Вынікі. Урок дапамог пашырыць веды пяцікласнікаў пра літаратурную казку, яе падабенства да народнай. Удасканалывалася ўменне вучняў характарызаваць герояў паводле іх учынкаў і паводзін, спасцігаць філасофскі падтэкст твора.

Надзея СІДАРЭНКА, настаўніца СШ № 30 г. Гомеля

ЭКСКЛЮЗЫЎНЫЯ КАНСТРУКЦЫІ

Таццяна Кавалёва. Праект «Марк Шагал і тэатр», 2017 г.

Бальная сукенка з пакетаў для смецця, дызайнерскае пано, зробленае з дроту?.. Такая з’ява, як эксперымент, вельмі шчыльна ўпісалася ў кантэкст розных відаў сучаснага мастацтва. Творцы актыўна эксперыментуюць з матэрыяламі, формамі, тэхнікамі, колерамі і ідэямі. Яны жадаюць ствараць унікальныя аб’екты і быць непадобным адзін да аднаго. Тэндэнцыя гэтая дапамагае мастацтву быць цікавым глядачу, актуальным. Самыя новыя павевы тэкстыльнага кірунку мастацтва прадстаўлены ў арт-гасцёўні «Высокае месца», дзе працуе выстаўка мастацкага тэкстылю і касцюма «Гіперсвязі» студэнтаў Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў.

Праект не толькі дэманструе работу студэнтаў за апошні перыяд часу, але і паказвае, што традыцыі і акадэмічнасць нікуды не знікаюць, яны пераглядаюцца аўтарамі з пункту гледжання сучаснасці і трансфармуюцца. Творцы абапіраюцца на досвед выкладчыкаў, але ж і імкнуцца да фарміравання

ўласнага аўтарскага почырку. Яны сінтэзуюць класіку і сучаснасць, элементы народнай культуры, пазбягаючы штампаваных і паўтораў.

— На гэтай выстаўцы прадстаўлены толькі новыя работы. Яе канцэпцыя заключаецца ў пераасэнсаванні традыцыйнага класічнага габелена, — адзначыла на адкрыцці экспазіцыі куратар праекта, выкладчык Акадэміі мастацтваў Хрысціна Высоцкая. — У творах маладыя мастакі ўздываюць нестандартныя пытанні, якія хваляюць іх. На шляху стварэння аб’ектаў кожны з аўтараў паглыбляецца ў тэму і стараецца пазбавіцца ад усялякіх навязаных стэрэатыпаў.

Аўтары, не абмежаваныя фантазіяй, выкарыстоўвалі матэрыялы, якія траплялі пад руку. Адзін з найцікавейшых экспанатаў выстаўкі — трыпціх студэнткі Марыі Разумовіч «Гісторыя ткацтва». Першы твор паказвае, як зараджалася ткацтва. Другі сведчыць пра яго станаўленне. Работа называецца «Залаты век», калі тканіна была прадметам

раскошы і вельмі шанавалася. Трэцяя работа адлюстроўвае сучаснасць — мае назву «Індустрыя». Гэты арт-аб’ект адрозніваецца ад папярэдніх, ён дэманструе прамысловую штампоўку, якая забівае першапачатковы сэнс ткацтва як працэсу і прымушае задумацца пра каштоўнасць тканіны.

— У такім узросце паказаць свае творы ў музеі, галерэі — гэта шчасце. Адна справа — убачыць работы на праглядзе, іншая — у сценах выставачнай прасторы. Гэта ў першую чаргу магчымасць паглядзець на сябе з боку, — расказвае выкладчык Акадэміі мастацтваў Маргарыта Шчамялёва. — Выстаўка атрымалася дзякуючы каманднай рабоце ўсёй нашай кафедры — актыўнаму ўзаемадзеянню выкладчыкаў і студэнтаў. Дзякуючы таму, што мы практыкуем эксперыментальную форму адукацыі, выкладаем студэнтам канструяванне, матэрыялазнаўства, колер у касцюме, нашы маладыя аўтары разумеюць, што выпадковых ідэй і работ не

Ларыса Фінкельштэйн, мастацтвазнаўца:

— Маю вялікае шчасце ведаць, як стваралася гэтая выстаўка ды ўвогуле, як утваралася кафедра тэкстылю і касцюма. Неверагодная асалода разумець, як усе гэтыя аб’екты лепяцца, шыюцца, ткуцца. Памятаю, як Валянціна Бартлава праз дзесяць гадоў пасля закрыцця кафедры ўзялася яе падымаць. Тады зусім яшчэ маладая мастачка, яна ўсё ўзяла ў свае рукі. Менавіта яна ўвела слова «эксперымент» у аснову дзейнасці кафедры. Пачынаючы з яе работ, потым з работ Галіны Крываблочки, Маргарыты Шчамялёвай і яшчэ многіх іншых вядомых майстроў пачалося зараджэнне прафесійнага, якаснага беларускага тэкстылю. Да сённяшняга часу ўсе гэтыя аўтары застаюцца маладымі ў душы, нягледзячы на тое, што самі перадаюць досвед наступным пакаленням. Гэтую кафедру я лічу адной з самых моцных і матываваных. Менавіта тут умеюць аб’ядноўваць разам тэкстыль, філасофію, псіхалогію, мадэляванне, дэкаратывнасць, абстрактнасць, ідэінасць, эксперымент. На выстаўцы прадстаўлены зрэз таго, чым жыве сучаснае мастацтва і чым яно будзе жыць далей.

бывае. Гэтыя творцы не проста выконваюць творчую задачу — яны жывуць прафесіяй.

Візітоўка «Гіперсвязяў» — серыя касцюмаў, якая акцэнтуюе ўвагу на паралелі з творчасцю знакамітых сусветных дзеячаў літаратуры і мастацтва. Так, напрыклад, Таццяна Кавалёва падрыхтавала цікавы канцэптуальны праект «Марк Шагал і тэатр», стварыла тэатральныя касцюмы з адсылкай да шагалаўскіх твораў. Адштурхнуўшыся ад вядомага прозвішча, творца паспрабавала максімальна адлюстраваць вобразнасць сюжэтаў творчага свету знакамітага віцебскага мастака. Надзея Малафей звярнулася да Шэкспіра, падрыхтаваўшы эскізы да п’есы «Дванаццатая ноч», і стварыла адну эксперыментальную мадэль касцюма, якую назвала «Алівія». Гэтыя работы можна паглядзець з усіх бакоў, мастацтвазнаўцы назвалі іх інтэрактыўнымі і тактыльнымі.

— Для мяне зносіны са студэнтамі — адрэналін і шчасце, якія перакрываюць усе праблемы, што ўзнікаюць падчас працы, — падкрэслівае Маргарыта Шчамялёва. — Нашы выкладчыкі заўсёды імкнуцца, каб студэнты самі знайшлі цікавыя тэмы, каб не было паўтораў. У свеце шмат эксперыментуюць з тэкстылем, і таму мы настойліва просім іх забыцца пра інтэрнэт. І студэнты прыслухоўваюцца. Я ніколі

не прашу іх зрабіць, як падабаецца мне, а прашу здзівіць, падабраць унікальную форму. Я заклікаю іх працаваць шчыра, і гэтак слова — магічнае. Пачынаецца чараўніцтва. Амаль кожны студэнт, які выставіўся ў гэтым праекце, можа вам раскажаць свой унікальны творчы рэцэпт. Гэта вельмі каштоўна. З таных матэрыялаў яны ствараюць эксклюзіўныя аб’екты. Хтосьці з’ездзіў на «Світанак», купіў трыкатажныя абрэзкі і пафарбаваў іх, хтосьці шукаў іншыя месцы, дзе можна па нізкіх цэнах набыць матэрыял. Для іх усё, ад чаго людзі могуць дома пазбаўляцца, — аснова для арт-аб’екта. Важна, што гэта развітая моладзь. Яны шмат чытаюць, цікавяцца музыкай, якім кінэма, тэндэнцыямі ў модзе. Часам мы самі ў іх вучымся, па-добраму зайздросцім. Я ўпэўнена, што гэта будучае пакаленне, якое зойме нішу прафесійных тэкстыльшчыкаў у краіне.

Выстаўка тэкстылю і касцюма становіцца для Акадэміі мастацтваў традыцыяй. Студэнты на працягу года плённа працуюць, каб паказаць свае магчымасці. Калі параўноўваць выстаўку мінулага года з цяперашняй, то адразу бачна, што колькасць аб’ектаў значна павялічылася, а ідэі сталі больш арыгінальнымі і канцэптуальнымі.

Вікторыя АСКЕРА

Свята сям’і

Ад творчай дынастыі Івановых

Як надвор’е зрабіла падарунак жыхарам краіны, так і ў культурным полі не знікае тэма свят: адпаведны настрой падтрымлівае выстаўка карцін дынастыі Івановых «Святло Раства» ў мастацкай галерэі «Арцель».

Работа Рыгора Іванова.

Рыгор, Наталля, Галіна і Дар’я Івановы — усе працуюць у розных кірунках творчасці, аднак кожны з іх не абмянае тэму казкі. Сюжэты і стылістыка могуць быць абсалютна непадобныя, а вось мяккасць форм, святло і падбор колераў супадаюць. Прастора палотнаў напоўненая і сонцам, і Сусветам, да таго ж наогул у іх багатая палітра станоўчых эмоцый.

У асобнай зале «Grey Hall» прадстаўлены творы Рыгора Іванова, заснавальніка і пачынальніка аўтарскага напрамку «святцізму» ў беларускім мастацтве. Паняцце «святцізм» разглядаецца на трох узроўнях: свет вобразаў, маланка як энергія і «экраны» як дыялог.

У зале «White Hall» размешчаны творы іншых прадстаўнікоў дынастыі. Карціны Наталлі — гэта арыгінальныя, дзіўна чыстыя, паэтычныя і ўзнёслыя мастацкія светлы, у якіх пануе гармонія. У іх увасабляюцца мары аб шчасці. Мастачка імкнецца абудзіць у чалавеку яго ўнутранае дзіця, з якога вырастае творчы пачатак. А вось Галіна і Дар’я Івановы, наадварот, пераасэнсоўваюць рэальнасць, імкнуцца захапіць глядача актуальнасцю жыццёвых тэм.

Выстаўка па-добраму ўздзейнічае на ўспрыманне свету: глядач зараджаецца дабрынёй, гармоніяй, каларыстыкай. У сваёй штодзённасці чалавек пачынае марыць.

Работа Наталлі Івановай.

І гэта галоўная задача аўтараў, якія праз кожны твор жадаюць данесці святло.

Праектам «Святло Раства» галерэя «Арцель» адкрыла вялікую серыю праектаў «Знакамітыя мастацкія дынастыі Беларусі», якая будзе скіраваная на вывучэнне творчага патэнцыялу мастакоў краіны.

Вікторыя АСКЕРА

Патрыятызм: сцэнічны варыянт

Нацыянальную самасвядомасць
нашых суайчыннікаў адшукалі ў «Лондане»

Зараз у беларускім тэатры шмат камедый: яны складаюць важную частку драматычнага рэпертуару тэатраў краіны. На жаль, гэтыя спектаклі ў асноўным разлічаны на тое, каб забавіць — своеасаблівы варыянт замены звычайнага кінафільма на вечар. Амаль няма камедый, якія арыентуюцца на гледача, што прыйшоў у тэатр па нешта арыгінальнае і з намерам разважаць пра ўбачанае. Не той гэта жанр: сур'ёзныя пытанні сучаснасці павінны ўздываць да ў сур'ёзных спектаклях. Але калі звярнуцца да гісторыі, то вядома, што жанр камедыі нарадзіўся менавіта для адлюстравання актуальных падзей. Камедыя — крывое люстэрка, якое з дапамогай камічнасці і сатыры дэманструе гледачу рэчаіснасць. Згадаць хаця б пастаноўкі твораў расійскіх і беларускіх класікаў. «Гора ад розуму» А. Грыбаедава ды «Жаніхі» М. Гоголя, «Пінская шляхта» В. Дуніна-Марцінкевіча, «Паўлінка» Я. Купалы ды іншыя дасюль паспяхова ідуць у айчынных тэатрах: творы, якія распаўсюджаюць пра людзей і дапамагаюць ім бачыць хібы, застаюцца цікавымі ў любыя часы. Яны маглі з цягам часу страціць вострую надзённасць, якая калісьці «зацапіла» сучаснікаў і адкрыла сапраўдныя геніі іх аўтараў. Тое, што мы бачым на сцэне зараз, — рэха былога поспеху з імкненнем актуалізаваць тэму для новых пакаленняў. Сучасныя камедыі, якія ідуць па слядах вядомых папярэднікаў, але не пераймаюць іх, вылучаюцца на агульным фоне.

Менавіта такая камедыя з'явілася летась у Магілёўскім абласным тэатры драмы і камедыі імя В. І. Дуніна-Марцінкевіча ў Бабруйску. Спектакль «Лондан», пастаўлены паводле п'есы беларускага аўтара Максіма Дасько рэжысёрам Аленай Сілуцінай, прыцягнуў увагу аматараў тэатра адразу і нават прайшоў з поспехам па вядомых міжнародных фестывалях, пачынаючы з «М@рт-кантакту». У праграме беларускага шоукейса *BELARUS OPEN* у межах фестывалю «ТЭАРТ» спектакль таксама вылучаўся. Галоўны герой пастаноўкі спадабаўся і беларусам, і гасцям з іншых краін, якія, нават не разумеючы ўсяго каларыту дзеі, атрымлівалі асалоду ад падзей і гучна смяяліся — добры паказчык для кожнай камедыі.

Знаёмца: гэты герой — вельмі прасты чалавек, сярэдне-статыстычны сантэхнік Гена, які трапіў у незвычайнае для сантэхніка асяроддзе. Герой, натуральна, станоўчы: нягледзячы на тое, што ў біяграфіі Гены можна сустрэць і турэмныя старонкі (а ў народзе ўсім вядома, што турмы ды жабрацтва заракацца нельга), ён пазбег разбуральных для асобы «зэкаўскіх» спакусаў. Наадварот, турма дапамагла Гену «выйсці ў людзі»: калі б не яна, ніколі б не ўзнікла дзіўнае для сантэхніка захапленне саломаліценнем. Да гэтага 34 гады жыцця Гены ішлі па зададзенай каляіне: ажаніўся і развёўся, моцна піў і завязаў, адсядзеў у турме і знайшоў сваё прызвание на працы. Усё мяняецца, калі ў межы абсалютна рэалістычнага расповеду трапляе нечаканы поспех: Гена перамагае ў міжнародным спаборніцтве па саломаліценні і ляціць у Лондан на конкурс народнай творчасці. Па сутнасці, перад намі апрацаваны для тэатра варыянт «роўд муві», калі галоўны герой выпраўляецца ў шлях, дзе вельмі воста адчувае сваё сапраўднае «я». І ў дадзеным выпадку гэтае «я» праяўляецца ў любові да радзімы.

Трапна прыкметаныя дэталі робяць спектакль надзвычай жыццёвым. Можна заўважыць пазнавальныя гарадскі патэрн — выдатна выпісаны маршрут «праца/дом», па якім штодня разам з сучаснымі мінчанамі едзе Гена. Асобная тэма — праца сантэхніка. Падчас спектакля здавалася, што ўся аўдыторыя апынулася на майстар-класе па сантэхнічным майстэрстве. Рэжысёр выводзіць артыста ў глядзельную залу, каб кожны прысутны мог больш рэальна і ярка ўявіць сабе ўсю складанасць барацьбы з забітымі трубамаі. Мову пастаноўкі таксама можна аднесці да рэалістычных рысаў дзеі, які ж сантэхнік вызначаецца літаратурным

маўленнем? Трасянка ды лаянка — вось яго стандартны моўны набор (таму «Лондан» падаецца ў катэгорыі 18+). Але гэта ўспрымаецца лагічна і натуральна: у такога сантэхніка сапраўды верыш.

Нават фотаздымкі з падарожжа, што паказвае Гена сваім беларускім сябрам, менавіта такія, якія б зрабіў шараговы сантэхнік: ад тэхнікі выканання і да тэматычнага кола выяў. Ледзь заўважная, але істотная дэталі, — вафля «Витоша», якую пакінулі ў нумары лонданскага гатэля побач з тэлефонам як напамін пра радзіму...

Так, рыса за рысай, паўстае партрэт таго беларуса, які звычайна застаецца «за кадрам» высокага мастацтва. Не інтэлігент, не творца, не грамадскі дзеяч, а нібыта адзін з герояў папулярнага расійскага серыяла «Рэальныя пацаны» пра

Сцэна са спектакля «Лондан».

тыповых «хлопцаў з раёна». Але ў спектаклі «Лондан» здзіўленне — у іншым: у асобе сантэхніка Гены мы нечакана пазнаём сапраўднага патрыёта! Яго патрыятызм не прыдуманы ці навязаны некім; ён жывы і натуральны. Да пэўнага часу яго нібыта і няма, але асаблівае пачуццё радзімы востра выяўляе сябе падчас падарожжа за мяжу, адмысловага выхаду з зоны камфорту. Герой сам не разумее, што з ім адбываецца, бо «жыццёвы» патрыятызм надта адрозны ад таго, што апяваецца ў кнігах ці кіно, яму цесна нават у вызначэнні на «Вікіпедыі». Рэжысёр спектакля знайшла той варыянт аповеду, калі нам даюць магчымасць не столькі зразумець, што гэта такое, колькі адчуць — разам з простым сантэхнікам Генам: праз акцёрскую ігру і візуальны рад, які зроблены нібыта проста, але прадуманы да дробязяў і падкрэслівае стан героя, разам з якім часам міжволі расчухваешся да слёз. Лондан, вядома, горад добры, але ж нязвыклы. Дзе палягае мяжа паміж жаданнем вярнуцца ў знаёмае асяроддзе і сапраўднай тугой па доме, гледачам давядзецца вызначаць самастойна.

Калі ўважліва ўгледзецца ды падумаць, то аказваецца, што спектакль з неінтэлігентнымі героямі ды словамі з вуліцы на галаву вышэйшы за некаторыя класічныя (ці ўжо проста банальныя?) камедыі бягучага тэатральнага рэпертуару. Ці таму, што герой — наш, сучасны, прасты, у прынцыпе зразумелы, але яму ўласцівыя патрыятычныя пачуцці, якіх ён сам у сабе не чакаў? Альбо таму, што гэтыя пачуцці ёсць у кожным, проста не было такога вось вострага выпадку, каб іх асэнсаваць? Ці, можа быць, з-за таго, што пра такія высокія пачуцці можна, аказваецца, апавядаць вельмі проста, без залішняга пафасу, але пры гэтым не пакінуць гледача абыякавым?..

І ў выніку хочацца знайсці баланс паміж прычынай і наступствам, што адлюстроўваюцца на тэатральных афішах: ці то сучасны тэатр падладжваецца пад густ гледача, ці то густы гледач фарміруюцца пад уздзеяннем сцэнічнага рэпертуару?

Дар'я ЧАРНЯЎСКАЯ

СВОЙ СЛЕД

Незалежныя калектывы:
гомельская версія

Студзень. Знаёмства для мінчан: незалежныя тэатры з Гомеля. І магчымасць разумення: лёс спрыяе настойлівым і адданым, гатовым адстойваць права на сваё мастацтва, гатовым за яго цярпець і сцвярджацца наноў, калі спатрэбіцца. Гатовым даказваць: Гомель — горад тэатральнай ініцыятывы. Горад, дзе ёсць тыя, хто любіць розны тэатр. Горад, дзе ёсць тэатры, якія гатовыя бачыць у іншых гарадах — не толькі Беларусь.

Сустрэчы з тэатральнай майстэрняй «Сляды» ўжо адбыліся ў Нацыянальным цэнтры сучасных мастацтваў. Дзве сустрэчы — два спектаклі. «Самая прыгожая жанчына ў горадзе» паводле апавяданняў Чарльза Букоўскі — пастаноўка ўжо вядомая: амаль 200 паказаў на самых розных пляцоўках, цікавасць, у тым ліку ад вядомых асоб тэатральнага свету, напрыклад, Івана Вырыпаева. І нават Сяргей Шнураў у якасці гледача беларускага незалежнага тэатра з Гомеля.

Ёсць, вядома, тлумачэнне: Аляксандр Курц, дзякуючы імпэту якога ўзніклі і існуюць «Сляды», цяпер жыве ў Санкт-Пецярбургу. А пачыналася ўсё калісьці для яго з работы гукарэжысёрам у гарадскім Цэнтры культуры г. Гомеля. Паглыбіўшыся ў творчую атмасферу, трэба было ў адзін момант кардынальна перагледзець свае планы на жыццё. І зразумець: ёсць толькі тэатр. А ў ім для яго ёсць усё. Толькі трэба было стварыць свой калектыў. І аказалася, што ў яго можа быць свой глядач. У Мінск «Сляды» завіталі яшчэ і з прэм'ерай псіхалагічнага трылера «Medea ўнутры сваёй кошкі» паводле твораў Эўрыпіда, Сенекі, Жана Ануя. Злучыў усё ў спектаклі для дарослых рэжысёр і выканаўца Аляксандр Курц. І адзін у полі...

Ды не адзін, таму што ў тым жа Гомелі ўзнік яшчэ адзін тэатральны праект «Цім Тэатр». Прыклад таго, як не складаць рукі ў самай адчайнай сітуацыі і верыць у сваю справу. Нават калі здараецца так, што на працы няма разумення і тэатр, які любіў, мяняецца з-за таго, што прыходзіць новае творчае кіраўніцтва, можна не застацца без працы: стварыць сабе працоўныя месцы. Так і зрабіла частка трупы маладзёжнага тэатра, стварыўшы новы праект. Рызыкнুলі. Пераадолелі. Існуюць. Праўда на іх баку, даказала жыццё. Цяпер — уласная пляцоўка, свая тэатральная студыя, міжнародныя праекты.

Гэты ўнікальны тэатральны калектыў яшчэ можна пабачыць у Нацыянальным цэнтры сучасных мастацтваў (на Някрасава, 3) 26 студзеня. Ад рэжысёра Вольгі Чарненкі і артысткі Алесі Бордухавай для нас манадрама-гульня «Джуманджы». Але сама сустрэча з гэтым калектывам — магчымасць адчуць смак творчай перамогі: «Цім Тэатр» напрыканцы года стаў пераможцам Дзясятага конкурсу сацыяльных праектаў Беларусі «Social weekend». Гісторыя, якая сведчыць: усё магчыма, калі ёсць моцная каманда аднадумцаў, калі ёсць творчае бачанне адметнага тэатра. І тады, пераадолеўшы абставіны, можна рухацца далей, перасягнуць папярэдні ўзровень і нават звярочваць горы. Не толькі ў тэатры: такога аптымізму і веры ў свае сілы нам бы паболей ды на ўсю краіну.

Марыя АСПЕНКА

шукаем беларускага Кар-Вая

Калі хтосьці наведзеў Кітай, то, напэўна, Кужо не вернецца такім, як быў. Усё ж Усход робіць сваю справу: зусім іншая цывілізацыя, светаўспрыманне і бачанне жыцця. Што да сувязі з кінематографам, то тут ёсць меркаванне, нібыта менавіта ў Кітаі, а не ў Францыі, з'явілася мастацтва кіно, а дакладна — яго правобраз. Сёння кітайскі кінематограф знаходзіцца дзесьці ўбаку (у добрым сэнсе слова) — гэта заўсёды вельмі цікавыя, разумныя, сур'ёзныя і прыгожыя фільмы, але не такія папулярныя, як амерыканскія блокбастеры, ты не менш імёны кітайскіх рэжысёраў Вонга Кар-Вая і Джона Ву ведаюць па ўсім свеце. Беларусь таксама спрабуе наблізіцца да экзатычнага Усходу: на фестывалі «Лістапад» пачалі прадстаўляць кітайскае кіно, фестывалі і тыдні кітайскага кінематографа атрымалі прাপіску ў беларускіх кінатэатрах, а сёлета пройдзе I фільмафестываль кароткаметражнага кіно «Кітай у Беларусі», арганізатарамі якога выступілі філалагічны факультэт і Інстытут імя Канфуцыя БДУ. Асноўная ідэя фестывалю — не толькі зацікавіць творцаў тэмай нацыянальнай культуры Кітая і яе сувязі з Беларуссю, але і паспрыць раскрыццю рэжысёрскага таленту ўдзельнікаў і іх умению весці культурны дыялог.

Самае цікавае, што набліжаець Кітай да Беларусі збіраюцца не зусім звычайным спосабам: арганізатары вырашылі абстрагавацца ад кітайскага кінематографіа, таму глядзець будзем беларускае кіно пра Кітай! Па ўмовах конкурсу, у сваіх стужках аўтары павінны адлюстравець культуру, старажытныя традыцыі, гісторыю, мастацтва, нацыянальную кухню і свята Кітая, як усё гэта бачыцца беларусам і ў якім выглядзе правыя гэтага можна сустрэць у нашай краіне. Дарчы, даслаць сваю кароткаметражку на конкурс можа кожны: браць удзел у спаборніцтве прапануецца непрафесійным камандам школьнікаў, студэнтаў і іх бацькоў і ўсім ахвотным, не будзе таксама і геаграфічных абмежаванняў: фестываль адкрыты для ўдзельнікаў з Беларусі, а таксама аўтараў з замежных краін. Што датычыцца жанраў, то рэжысёры таксама атрымліваюць карт-бланш і могуць дасылаць кароткі метр у ігравой і дакументальнай форме на рускай ці кітайскай мове, але абавязковая ўмова — кітайскія і рускія субцітры. Заяўкі на ўдзел прымаюцца да 15 лютага, і конкурс сапраўды варты таго, каб паспяшацца ўзяць у ім удзел: завершыцца спаборніцтва 15 сакавіка адкрытым праглядам і цырымоніяй узнагарод (лепшыя фільмы будзе выбіраць журы, а прыз глядацкіх сімпатый давераць аўдыторыі).

Маргарыта ДЗЯХЦЯР

ДЗІЦЯЧЫЯ ФІЛЬМЫ — ДАРОСЛЫЯ ПРЫНЦЫПЫ

Аматары кіно
Ўжо, напэўна,
забыліся пра той час,
калі трапіць на бела-
рускія фільмы было
лёгка: выбірай з афішы
ды набывай квіток.
Цяпер айчынным кіно
нас песцяць не так
часта, таму кожная
прэм'ера — доўгачака-
ная і святочная. Сёння
ў пракат выйшла но-
вая стужка Вячаслава
Нікіфарова «Тум-пабі-
дум», якую пакажуць
не толькі ў сталіцы,
але і ў рэгіёнах.

Па-першае, новае кіно Нікіфарава інтрыгуе назвай: «Тумпабі-дум» — гэта песня, якую па сюжэце напісалі героі фільма, і яна заклікае глядача прыдумача уласны свет і вынайсці толькі ў ім зразумелую мову, свайго роду гімн, які будзе натхняць чалавека ісці наперад. Тое ж самае адбываецца і з героямі фільма — менавіта так кампазіцыя ўплывае на іх. Дарэчы, па прызнанні рэжысёра, гэтая песня вызначыла не толькі назву стужкі, але і апошнія сцэны фільма з «тумпабідумным» Мінскам — дзіцячым, анімацыйным, бесклапотным, словам, горадам вачыма дзяцей. Але галоўная інтрыга фільма — гэта яго жанр. Вячаслаў Нікіфараў вырашыў зняць сямейнае кіно, якое заўсёды было знакам якасці беларускага кінематографа: яго ўмеюць у нас ствараць, яно атрымліваецца спраўды добрае, яго любяць глядзець! Зараз сямейнае кіно застаецца такім жа запатрабаваным у свеце — у Галівудзе, Дыснэі ды на сусветнавядомых студыях разумеюць не толькі патрэбу ў ім, але і неабходнасць такога кіно для развіцця дзяцей і з'яднання сям'і падчас кінапаказу. На перадапрэм'ерным паказе «Тумпабі-дум», які адбыўся падчас фестывалю «Лістапад», быў аншлаг: шмат глядачоў, большая частка з якіх — дзеці, чарговы раз даказалі, што сямейнае кіно ў Беларусі павінна быць!

«Тум-пабі-дум» — гэта добрае і
светлае кіно, дзе галоўны герой —

Кадр з фільма «Тум-набі-дум» (реж. В. Нікіфараў).

хлопчык з дзіцячага дома, 10-гадовы Сан Саныч — вырашае знайсці бацькоў для сябе і сваёй маленькай сяброўкі Алесі. Як сапраўднае дзіця сучаснасці, хлопчык знаходзіць лепшы спосаб зрабіць гэта — скарыстацца інтэрнэтам і апублікаваць там аб'яву «Маладое дзіця шукае сям'ю з мэтай уладкавання прыватнага жыцця». Але маленькага героя цяпер чакаюць дарослыя праблемы і сур'ёзны маральны выбар. Па задуме Вячаслава Нікіфарова, хлопец у стужцы размаўляе з намі дарослай мовай: ён выкарыстоўвае нашы маральныя стэрэатыпы і лексіку, і ўсё гэта прымушае дарослага гледача паглядзець на сваіх дзяцей і на сябе іншымі вачыма.

Здымачны працэс «Тум-пабі-дум» цягнуўся ўсяго 4 месяцы: асноўнай пляцоўкай стаў дзіцячы дом у Радашковічах, а не ўрбаністычныя пейзажы ці бутафорскія дэкарацыі. Масоўка таксама была рэальная: маленькія акцёры з дзіцячага дома насамрэч не ігралі, а пражывалі свае гісторыі. У самы масавы здымачны дзень на пляцоўцы было 400 чалавек, з іх амаль 100 — за кадрам, і нават з такой колькасцю ўдзельнікаў працэсу атрымалася зняць вялікае ігравое кіно з мінімальным бюджэтам. Акцёры ў фільме беларускія (Павел Харланчук, Валерыя Арланава, Сяргей Чэкерэс), але самага галоўнага давялося шукаць вельмі

доўга і нават за межамі Беларусі: 11-гадовага адэскага хлопчыка Арцёма Венгеровіча ўбачылі на адным з украінскіх тэлешоу. Зразумела, што якасць кіно залежыць і ад здымачнай групы, але тут у прасфаяналізме сумняваццанадаво-дзіцца: камерай кіравалі Аляксандр Рудзь і Павел Зубрыцкі, музыку напісаў кампазітар Сяргей Бельцюкоў, а сцэнарыі і пастаноўка былі ў руках уладальніка кінапрэміі «Зала-ты арол» Вячаслава Нікіфарова.

Дарэчы, сваю стужку Нікіфараў лічыць нацыянальным фільмам: усё ў ёй пранізана атмасферай Мінска, і тыя, хто ўжо паглядзеў кіно, адзначаюць, «які ў нас прыгожы горад!». Акрамя таго, што ў стужцы выкарыстаныя айчынняе лакацыі, беларускага тут сапраўды шмат: закранулі і праблему існавання дзіцячых дамоў, і пытанні бацькоў і дзяцей, і шчырае сяброўства... Рэжысёр адзначае, што ацэньваць карціну варта па глагольным героі, а ў «Тум-пабі-дум» — гэта небанальны, аб'ёмны, эрудзіраваны і высокамаральны Сан Саныч, якому ў кінакультуры няма роўных, і адзіная паралель у кіно — савецкі «Плюмбум» Вадзіма Абдраштытава, хоць персанажы зусім непадобныя.

«Тум-пабі-дум» — гэта незвычайны мікс жанраў, персанажаў і падзей, які кінакрытыкі лічаць досыць удалым. Улічваючы, у якіх складаных умовах ішла работа над праектам (кінастудыя «Беларусьфільм» у той час яшчэ была на рэканструкцыі). Менавіта таму кожнаму трэба ўпэўніцца ў тым, што нават складаныя сітуацыі не ўплываюць на магчымасці таленту. Новае беларускае сямейнае кіно можна паглядзець у Віцебскай (да 21 лютага), Гомельскай (да 28 лютага), Брэсцкай і Магілёўскай абласцях (да 7 лютага), а таксама да 7 лютага будучыя паказы ў кінатэатрах Мінска.

Маргарыта ДЗЯХЦЯР

ДЫСКАНЭКТ. ЯК ЗНОЎ АДЧУЦЬ СЯБЕ ЧАЛАВЕКАМ?

Пачатак новага года — найлепшы час для таго, каб распачаць пошукі добрага кіно і новага сябе. Рэжысёры вырашылі паразважаць на тэмы, якія становяцца ўсё больш актуальнымі ў свеце лічбавых тэхналогій: як не згубіцца ў свеце сацыяльных сетак ды не развучыцца адчуваць каханне?

1. Сюжет стужкі «Форма вады» Гільберма дэль Тора
пераносіць у 1963 год: нямая галоўная гераіня закахана

лася ў мутанта і выпускае яго з лабараторыі, дзе таго трымалі вучоныя. Новая карціна дэль Тора ўжо паспела сабраць галоўныя суветныя ўзнагароды: перамагла на Венецыянскім фестывалі і атрымала «Залаты глобус», а таксама стала лепшым фільмам года па версіі амерыканскіх кінакрытыкаў. Частка кінасупольнасці скептычна паставілася да перамогі «Формы вады», бо выпадак небывалы, калі жанравае галівудскае кіно атрымлівае ўзнагароды прэстыжных фестывалюў. Да «Формы вады» можна ставіцца па-рознаму, але гэта самае складанае кіно ў кар'еры, як адзначыў сам рэжысёр. Для глядача

карціна можа стаць амерыканскай версіяй блізкага нам «Чалавека-амфібіі», вельмі кранальнай гісторыяй кахання, і менавіта апошняе было важна паказаць аўтару: каханне не праз словы, а праз міміку, погляды, дотыкі. Дэль Тора адзначае, што ў сённяшнім цывільным свеце мы саромеемся гэтага пачуцця, хоць яно самае важнае.

2. Днямі ў Мінску праходзілі паказы стужак **Міхаэля Ханэке**, але «Хэпі-энд» беларускі глядач яшчэ не бачыў, таму ёсць магчымасць пазнаёміцца з чарговым шэдэўрам аўстрыйскага рэжысёра. Двухкратны канскі лаўрэат сёлета не атрымаў узнагароду за сваё новае кіно, і крытыкі адзначаюць, што стужка не была створана для перамогі на фестывалі, гэта вельмі сціплае, але ваявае кіно прызнанага майстра. «Хэпі-энд» — гэта і камедыя,

і драма, словам, вельмі неадназначная карціна, героі
якой — вялікая буржуазная сям'я — як нельга лепш
адлюстроўваюць нашу эпоху. У фільме Ханке ўбачым
жахлівую сучаснасць: відэа, знятыя на айфоны, паве-
дамленні ў *Facebook*, відэачаты і абсалютная адсутнасць
таго, што мы называем чулівасцю. Рэжысёр нагадвае,
што шчырыя пачуцці чамусьці сыходзяць на другі план,

таму пакідае некалькіх герояў, якія яшчэ здольныя іх зведаць. Нягледзячы на тое, што «Хэпі-энд» не атрымаў гучных узнагарод, стужку Ханэке варта глядзець хоць бы 3-за павагі да жывога класіка еўрапейскага кіно і 3-за любові да яго мінулых фільмаў, да якіх у новай карціне знайдзецца безліч адсылак.

3. Андрэю Таркоўскаму, іконе кінематаграфічнага стылю, споўнілася 6 85 гадоў. Яго фільмы неаднаразова перамагалі на Канскім фестывалі, бралі ўзнагароды ў Венецыі ды Вялікабрытаніі, даўно сталі класікай, якую дасканала вывучаюць людзі, якія любяць кіно. Многія сусветныя рэжысёры адзначалі, што ёсць рэчы, якія кожны павінен ведаць, і сярод іх — творчасць Таркоўскага, якая знаходзіць водгук у фільмах сучасных аўтараў. Да пачатку лютага ў Музеі гісторыі беларускага кіно пакажуць рэтраспектыву «Кінасвет Андрэя Таркоўскага», дзе можна паглядзець «Сталкера», «Настальгію» і «Ахвярапрынашэнне», калі вы ўжо знаёмыя з «Люстрам» ды «Салярысам». Нягледзячы на тое, што рэжысёр зняў усяго сем карцін, яны сталі этапнымі для сусветнага кінематографа: паэтычныя, загадкавыя, яны дакладна перадаюць атмасферу часу.

Наша «Песня пра зямлю»

Творы Высоцкага для Беларусі

Яго песні — па-беларуску? Нічога дзіўнага: яны гучалі на гэтым тыдні дзякуючы паэту і барду Дзмітрыю Пятровічу. Напрыклад, «Песня пра зямлю» ці «Песня пра зоркі», «Брацкія магілы» ды іншыя творы гучалі ў перакладзе Пятровіча падчас канцэрта-імправізацыі «Не жадаю быць блазнам, паяцам». Насамрэч, згадаць Уладзіміра Высоцкага варта не толькі з нагоды памятнай даты. Сям’я паэта і артыста паходзіла з беларускіх земляў, і ён з задавальненнем і надзеяй наведваў нашу рэспубліку — не толькі з канцэртамі...

— Калі Высоцкага не стала, я вучыўся ў школе, — успамінае Дзмітрый Пятровіч. — Але я рос на яго песнях, навучыўся іграць на гітары і спяваў іх. Паколькі сам быў настаўнікам музыкі, разумею, што гэта цудоўная песенная паэзія. Нягледзячы на тое, што песні Высоцкага вядомыя, я ўпэўнены, што тым больш цікава іх паслухаць па-беларуску. У іх ёсць і высокі грамадзянскі пасыл, і лірыка, і гумар — усё тое, што актуальна ў любыя часы, пакуль жывуць людзі. Вядома, што сам аўтар уваважае эпоху, якая паўплывала на фарміраванне цэлага пакалення ў тым ліку жыхароў Беларусі, таму варта адзначыць яго ўнёсак у культуру XX стагоддзя, распавядаць сучасным дзецям пра моцную асобу і таленавітага паэта і барда.

Але і сустрэчы з Уладзімірам Высоцкім дагэтуль даюць глебу ўспамінаў, прымушаюць па эпізодах збіраць яго гісторыю ўзаемадзейненняў з рэспублікай, дзе за савецкім часам чалавека з апальнымі поглядамі прымалі, хацелі здымаць у кіно і слухалі яго песні. Нездарма пра яго знаходжанне ў Беларусі пішуцца ўспаміны, складаюцца «Беларускія старонкі», манаграфіі, даследаванні. Зварот невыпадковы: гэта была знакавая фігура, якая паўплывала на светапогляд многіх людзей.

...Чалавек са шнарамі на твары вяртаецца дадому. Дома ўсё спалена. Ёсць толькі гітара і люстэрка. Чалавек, які гарэў у танку, прайшоў усю вайну, глядзіць на сябе ў люстэрка не пазнаючы. Яго, Валодзю — героя і акцёра, — пазнаюць гледачы. Уладзімір Высоцкі з’явіўся ўпершыню ў беларускім фільме менавіта ў ролі франтавіка. Гэта была карціна Віктара Турава «Я родам з дзяцінства».

З гэтага моманту для многіх прыхільнікаў творчасці Уладзіміра Высоцкага пачаўся адлік яго «беларускага часу». Гэты час расцягнуўся на пятнаццаць гадоў, на працягу якіх былі і «кароткія сустрэчы», і «небяспечныя гастролі», і свае «маленькія трагедыі». Палічаны і апісаны практычна ўсе эпізоды судотыку легендарнага артыста з Беларуссю.

Ягонныя песні ўжо гучалі па краіне. Пра яго ўжо казалі — хто з захапленнем, хто з асцярогай. І калі была магчымасць убачыць самога Высоцкага... Ад яе не адмовіўся і беларускі рэжысёр. Калі Высоцкі з’явіўся на «Беларусьфільм», у яго за плячыма былі праца ў кіно, але ў невялікіх ролях. Сёння прыхільнікі і даследчыкі пішуць, што Уладзімір Высоцкі быў вельмі зацікаўлены ў здымках у Турава і трапіў на пробы замест Мікалая Губенкі, які ў той момант быў заняты. Віктар Тураў лічыцца адным з тых людзей, якія адкрылі Высоцкага для кіно.

Ён прыехаў на пробы. Потым спяваў. Потым з’ехаў і чакаў. Яго зацвердзілі і заключылі дамову на напісанне трох песень для фільма. Спецыяльна для фільма «Я родам з дзяцінства» была напісана песня «Халады-халады». Песню «Брацкія магілы», якую аўтар называў сваёй першай ваеннай песняй, у карціне выканаў Марк Бернес. Фрагментарна гучаць яшчэ дзве.

У фільме Турава Высоцкі іграе невялікую ролю, падчас яго знаходжання на экране — ад дзесяці да пятнаццаці хвілін. Пасля выхаду гэтай карціны ў фільмах Турава ён ужо больш не з’явіцца. Яго песні яшчэ будуць гучаць у некалькіх фільмах прызнанага класіка беларускага кіно, з якім у легендарнага артыста склаліся цёплыя сяброўскія адносіны.

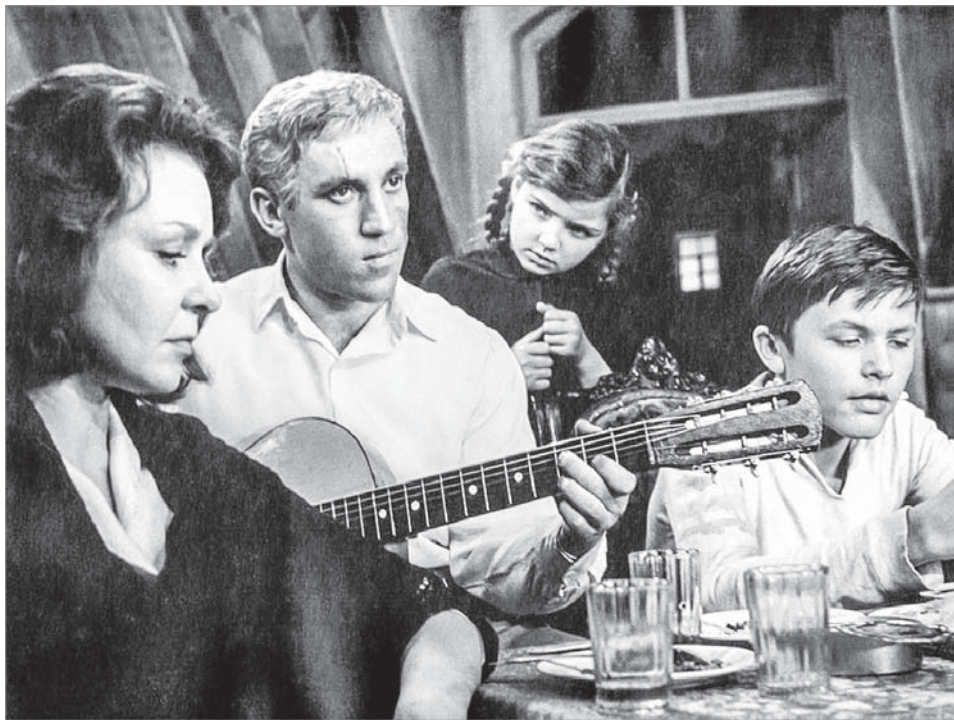
Як акцёр ён зняўся яшчэ ў адным беларускім фільме — «Саша-Сашанька» Віталія Чацверыкова. Высоцкі здымаўся,

пісаў песні, спяваў. Але ў фільме ён застаўся толькі ў трох эпізодах. Рэжысёр яго максімальна «замаскіраваў»: перафарбаваў, агучыў голасам іншага акцёра. З чатырох прапанаваных песень у фільме прагучалі дзве, у адной — «Песні-казцы пра стары дом на Новым Арбаце» — гучыць яго голас. Праўда, прозвішча ў цітрах не значыцца...

Пра гэтае прозвішча ўсё роўна даведваліся. Даведваліся і тыя, хто рэальна кіраваў культурай у краіне. Некаторыя канцэрты Высоцкага ў Мінску не адбыліся — часам гэта тлумачылася яго нездароўем. Спробы артыста паўтарыць, рэабілітавацца перад публікай, цяпелі крах. І не важна, што «нізы хацелі», галоўнае — што «вярхі маглі». Прасцей за ўсё аказалася проста не пусціць артыста да гледача, прыбіраючы яго песні нават з фільмаў. Так, напрыклад, адбылося з песняй «Паўтадзіны да атакі», якую прыбралі з фільма Ігара Дабралюбава «Іван Макаравіч». Фільм у свой час стаў лаўрэатам кінафестывалю ў Венецыі.

Для фільма патрэбна была песня, якую б праспяваў герой, хлопчык, якога звалі Іван Макаравіч, у той момант, калі ён на паўстанку просіць малако. Высоцкі напісаў песню. У належны тэрмін даслаў касету з запісам. Але ў Маскве песню канфіскавалі — у канчатковым выніку ўсё вырашалася ў Дзяржкіно. Знік эпізод з фільма, а разам з ім песня, яна больш нідзе не гучала...

«Я хачу паказаць ёй тваю Беларусь!»... Высоцкі прыязджаў у госці да Турава разам з Марынай Уладзі. Яны імчаліся на здымкі фільма «Сыны ідуць у бой» паводле Адамовіча, якія праходзілі пад Навагрудкам напрыканцы 60-х гадоў.

У фільме В. Турава «Я родам з дзяцінства» ўпершыню прагучалі песні Высоцкага ў кіно.

Найпрыгажэйшыя месцы на возеры Свіцязь, лодка на Нёмане, вечар у лесе з песнямі ля вогнішча, планы працаваць разам.

Славутая пара захаплялася возерам і гуляла па Замкавай гары ў Навагрудку. У гарадскім кінатэатры «Зорка» адбылося неафіцыйнае выступленне Высоцкага, пра што памяталі некаторыя жыхары Навагрудка, таму ў гэтым беларускім горадзе вельмі беражліва захоўваюць памяць пра артыста.

Марына Уладзі таксама згадвае тую паездку ў Беларусь у сваёй кнізе «Уладзімір, або Перарваны палёт»:

«...Мы ідзем спаць на вышкі. Духмянае сена — замест пасцелі. За перагародкай рохкае свіння і пратэстуе пагубаваныя куры. Усю ноч ты ўслых складаеш вершы. Строфы нараджаюцца адна за адной. Узнікаюць выявы... Як і ў самым пачатку, у школе, калі ў цябе яшчэ не было гітары, ты адбіваеш рытм рукой. У гэтую доўтую ноч нарадзіліся тэмы большасці тваіх песень ваеннага цыкла...»

Ён тады прыехаў без загатаваных песень. Далі працягнуць сцэнарыі, і ён адразу пачаў пісаць. У фільме прагучала некалькі песень артыста: «Песня пра зямлю», «Ён не вярнуўся з бою», «Сыны ідуць у бой».

...У жніўні 1977-га каля цэнтральнага ўваходу кінастудыі «Беларусьфільм» спыніўся рэдкі аўтамабіль. «Мэрсэдэс» шэра-сталёвага колеру прыцягнуў увагу. Вестка, што на студыю прыехалі Высоцкі і Марына Уладзі, разнеслася хутка. Віктар Тураў тады працаваў над фільмам пра дэсантнікаў «Кропка адліку». У ім Марына Уладзі выконвае песні свайго мужа: фільм выйшаў на экран ужо пасля смерці артыста.

Разам з успамінамі пра яго ў тым ліку Турава, Дабралюбава ды іншых асоб у гісторыі застанеца факт: Уладзімір Высоцкі напісаў больш за дваццаць песень да беларускіх фільмаў, многія з іх перажылі свой час і могуць гучаць цяпер.

Ларыса ЦІМОШЫК

МАЛІТВЫ СУЦЯШЭННЯ

супраць трагедыі мінулага стагоддзя

Журботная прыгожая яўрэйская песня, што мае назву «Кадзіш», дала назву праграме музычнай капэлы «Санорус». Яе апрацоўка была зроблена французскім кампазітарам Марысам Равэлем на пачатку XX стагоддзя, але цяпер нагадвае пра яго самыя трагічныя падзеі. Праграму пад гэтай назвай прадставяць 27 студзеня, у Міжнародны дзень памяці ахвяр Халакосту. У гэты дзень савецкімі войскамі быў вызвалены канцэнтрацыйны лагер «Асвенцым». Машына знішчэння людзей працавала і на тэрыторыі сучаснай Беларусі, дзе ўспамінаюць ахвяр тэрору антысемітызму, ксенафобіі і нецярпімасці.

Заслужаны калектыў Рэспублікі Беларусь «Музычная капэла «Санорус» запрашае ў канцэртную залу «Верхні горад», дзе прагучыць музыка замежных і беларускіх кампазітараў, якая так ці інакш звязана з падзеямі, пра якія ўспамінае гэтым днём увесь свет. Прадстаўленая музыка суцяшае ў сучаснасці, нясе святло і адкрывае сэрца для любові.

Упершыню ў Беларусі прагучыць твор нямецкага кампазітара Арнольда Шэнберга «Ацалелы з Варшавы», дзе салістам будзе народны артыст нашай краіны Уладзімір Пятроў. Твор «Спакойная ноч» польскага кампазітара Хенрыка Мікалая Гурэцкага таксама будзе выкананы ў нас упершыню. Але пазнавальныя і вядомыя мелодыі амерыканскага кампазітара Джона Уільямса з кінафільма «Спіс Шындлера», які распавядаў пра драматычны падзеі Другой светнай вайны. Малітоўны настрой са зваротам да Бога акрамя песні ў апрацоўцы Равэля адлюстравана ў нямецкі кампазітар Макс Брух — прагучыць яго твор «Кол Нідрэй». Музыка французскага кампазітара Франсіса Пуленка, які перажыў дзве сусветныя вайны, звяртаецца да людзей: прагучыць урывак з кантаты «Твар чалавечы». Беларусь, праз якую прайшлі трагедыі апошніх войнаў, мае сваю гісторыю памяці. У праграму ўключаны творы нашых кампазітараў Льва Абеліёвіча (Арыя для скрыпкі і аркестра) і Вольгі Падгайскай («Не той горад»).

Акрамя музыкі, што суцяшае і ўзвышае, можна паслухаць выдатных музыкантаў: аркестр і хор заслужанага калектыву Рэспублікі Беларусь «Музычная капэла «Санорус» Мінскай вобласці» пад кіраўніцтвам Аляксандра Хумалы. Малады дырыжор, выхаванец беларускай музычнай школы, які ўдасканалваўся ў Ратэрдамскай кансерваторыі, заявіў пра сябе на радзіме і за межамі, дзе быў адзначаны на міжнародных конкурсах. І ў гэтым канцэрце ён сабраў такіх жа выдатных салістаў, лаўрэатаў міжнародных конкурсаў: скрыпачоў Ксенію Бельцюкову і Аксану Герасіме́нак, Аляксандра Іванова (альт), Ірыну Кучынскую (сапрана). Маладыя, таленавітыя, здольныя ператварыць канцэрт-памяць у канцэрт-перамогу жыцця.

Ён абудзецца пры падтрымцы Пасольства Германіі ў Беларусі. Запрошаныя былыя вязні канцлагераў, тыя, хто пацярпеў ад генацыду, члены Беларускага таварыства «Узаемаразуменне і прымірэнне», прадстаўнікі пасольстваў Ізраіля, Польшчы, Францыі. Слухачамі могуць стаць усе, хто ў музыцы хоча чэрпаць стваральную энергію.

Марыя АСПЕНКА

Ювелірныя, саламяныя

Работы майстра Вольгі Аскіркі пазнаюць па арыгінальных распрацоўках

Вольга Аскірка.

Майстра па саломалляцтве, члена Беларускага саюза майстроў народнай творчасці, Вольгу Аскірку заўважыла ў «Горадзе майстроў» падчас аднаго з кірмашоў. Увогуле, нельга было не звярнуць на яе ўвагу: Вольга Герасімаўна не проста прапаноўвала ўнікальныя вырабы, а правяла майстар-клас, адказала на шматлікія пытанні пакупнікоў-гледачоў, параіла, які выраб лепш набыць для малога, любімай дзяўчыны, маці...

У 1986 годзе, пасля заканчэння Белдзяржуніверсітэта, Вольга Аскірка пачала вучыць дзяцей роднай мове ў СШ № 157 г. Мінска, паралельна вяла гурток «Саламяныя ўзоры». У 2000 годзе стала членам Беларускага

саюза майстроў народнай творчасці. Сем гадоў працавала ў Беларускай дзяржаўнай педагогічнай універсітэце імя Максіма Танка на факультэце народнай культуры. Былыя студэнты добра памятаюць, як цікава і незвычайна здавалі тады залікі, абаранялі дыпламы, бо яны абавязкова суправаджаліся фальклорнымі нумарамі, падрыхтаванымі пад кіраўніцтвам Вольгі Герасімаўны.

Нарадзілася майстрыха на Палессі, у Іванаўскім раёне, непадалёк ад знакамітага Моталя — і цяпер стараецца не прапусціць ні адзін фестываль «Мотальскія прысмакі», ужо восем разоў брала ў ім удзел. А наогул яна часта ўдзельнічае ў розных фестывалях, выстаўках-кірмашах. Здзіўляецца, адкуль сілы бяруцца. Ужо некалькі гадоў жанчына на заслужаным адпачынку, але ні школу, ні любімы занятак кідаць не збіраецца. Штогод удзельнічае ў Рэспубліканскай выстаўцы «Калядныя ўзоры», Рэспубліканскім фестывалі-кірмашы рамёстваў «Вясновы букет».

Майстэрства Вольгі Герасімаўны было заўважана і падчас Рэспубліканскага свята-конкурсу саломалляцтва «Залатое дзіва», які ладзіўся ў 2010 годзе. Майстар заняла ганаровае другое месца. А музей «Дудуткі» папоўніў сваю калекцыю яе работай «Кветкі». Праз год жанчына-рамесніца атрымала прэмію Мінгарвыканкама за перамогу ў конкурсе «Досвед і ініцыятыва педагогаў — рэсурс адукацыі сталіцы» ў намінацыі «Сацыялізацыя асобы ва ўмовах культурна-адукацыйнай прасторы сталіцы».

Толькі майстар ведае, колькі часу выдаткавана на выраб той жа саламянай савы! Бо спачатку трэба сплесці кожную прынку, а потым сабраць усе «дэталі» ў адзін выраб. Неверагодна складаная, нават ювелірная праца! Крок за крокам спасцігаюць сакрэты саломалляцтва і юныя майстры.

— Дзеці ў горадзе, у адрозненне ад вясковых равеснікаў, не вельмі загружаны фізічнай

працай, — зазначае Вольга Герасімаўна. — А заняты саламянай пластыкай, адным з самых складаных відаў саломалляцтва, прыносяць вучням вялікае задавальненне. Час ад часу мы ладзім выстаўкі лепшых работ членаў гуртка. Так павялося, што кожны год прысвячаем нейкай птушцы, якая занесена ў Чырвоную кнігу. Напрыклад, белай чаплі. Гэтая птушка не толькі рэдкая, але і вельмі прыгожая. Апошнім часам яе часта можна ўбачыць на беразе ракі Ясельды, што працякае непадалёк ад Моталя. Каб не знікала цікавасць да саломалляцтва, удзельнічаю са сваімі вучнямі ў розных конкурсах — ад раённых да міжнародных. Ёсць і добрыя вынікі — дыпламы і граматы на розных узроўнях.

Гурток «Саламяныя ўзоры» пазнаюць па арыгінальных распрацоўках птушак, кветак, пано, што вельмі радуе і настаўніцу, і юных майстроў. Магчыма, хтосьці з падлеткаў таксама пранясё любімо да саломалляцтва праз усё жыццё.

Раіса МАРЧУК

Фота Вольгі Аскіркі.

Культурны ракурс

Як і трыста гадоў таму, каля Гродзенскай абласной навуковай бібліятэкі імя Я. Ф. Карскага вас сустрэнуць незвычайныя вароты. На пілонах, якія захаваўся да нашых дзён у першапачатковым выглядзе, па-ранейшаму велічна сядзяць сфінксы — міфічныя жанчыны з целамі львіц, а на іх — каменныя фігуркі немаўлятаў-пуці.

Што толькі ні кажуць пра сфінксаў: людзеда-пачвары, вобразы багіні кахання Венеры, камусьці бачыцца сама каралева Бона Сфорца з Мілана або правобраз

жонкі шчодралюбнага караля Марыі... Дарэчы, новы каралеўскі замак, як летняя рэзідэнцыя караля, будаваўся з 1737 па 1742 год. Захаваўся звесткі, што Аўгуст III не любіў прыязджаць у Гродна, нават Варшаву лічыў правінцыяй. Таму палац доўгі час пуставаў, прыходзілі ў заняпад.

Менавіта з Новым замкам звязана адна трагічная старонка ў гісторыі вялікай краіны — апошні сойм Рэчы Паспалітай. У ноч з 23 на 24 верасня 1793 года тут праходзіла так званае «нямое паседжаньне», на якім паслы маўкліва пагадзіліся на другі падзел Рэчы Паспалітай.

На Замкавай гары ўзгадаліся радкі з вянка санетаў «Гародня. Год» гісторыка і паэтэсы Святланы Куль, з яе першай кнігі «Вершы. Байкі. Паэмы», у якой адчуваецца сіла і запал, пяшчота і жыццялюбства, чысціня і надзея:

*Як крылы для ахоўнікаў-анёлаў,
З нябёсаў снег сыходзіць навагодні,
Паішы студзень вёзлом для Гародні,
Брыльянты рассыпаючы наўкола.*

Перачытваю ўзнёслыя санеты і не ведаю, чаго больш у Святлане: эмацыянальнасці паэта або рацыянальнасці вучонага?

У вянку санетаў «Гародня. Год» злучылася дзіўная гармонія паэтычнага дару, меладычнага рытму, вобразнага слова, рыфмы і маленькіх гісторый пра старажытны горад. Паэтэса падабрала ўсе месяцы года на адну тонкую нітку і зачаравала мастацкім і лёгкім словам пра любімы Гродна.

Для Святланы Куль блізкая гістарычная тэма беларускага Адраджэння. Тут яна можа даць волю творчаму ўяўленню і фантазіі, таму для яе дэкаратыўны матыў італьянскага Адраджэння

ў вобразе немаўлятаў-пуці на пілонах трыумфальных варот ёсць урачыстасць, захапленне, нейкая таямніца неперыходнай традыцыі прыгажосці і вытанчанасці.

*Ляццяць да неба ад сівых вякоў,
Нібыта кветкі для святых вячкоў,
Як крылы для ахоўнікаў-анёлаў.*

Паэтычнае прызнанне ў любові да роднага горада, які ахоўваюць нябесныя і зямныя анёлы, векавыя стражнікі, а значыць, і ўсіх нас — жыхароў-гарадзенцаў.

Ірына ШАТЫРОНАК

Ад рэдакцыі

Два гады запар мы праводзілі конкурс «Культурны ракурс». Дзякуючы вам, паважаныя чытачы, на старонках нашай газеты з'явілася шмат цікавых фота і тлумачэнняў да іх. Нарэшце надыйшоў час падвесці вынікі творчага спаборніцтва. Нашы аўтары знаходзілі ўнікальныя ракурсы, арыгінальныя тэмы для сюжэтаў, цікавосткі, якія яшчэ не былі змешчаны ў друку.

Работы ўдзельнікаў «Культурнага ракурсу» за 2017 год ацэньваліся ў дзвюх намінацыях: «Самае арыгінальнае фота» і «Самай арыгінальнай тэкст». На наш погляд, найбольш крэатыўна змаглі падаць фота **Яўген Ша-стакоў** (распавёў пра школьны этнаграфічны музей у аграгарадку Насовічы Добрушкага раёна і пра храм у вёсцы Гадзічава на старым Кацярынінскім шляху непадалёк ад Моталі) і **Аляксандр Кулікоў** (зафіксаваў адзін з самых старых, але да гэтага часу дзейных млыноў у вёсцы Жодзішкі Смагонскага раёна).

Наталля Плакса здзівіла арыгінальным тэкстам пра наведанне выстаўкі ў Нацыянальным мастацкім музеі і кранальным расповедам пра сваё адчуванне Багдановіча.

Паважаныя чытачы, дзякуй вам за ўвагу да беларускай культуры!

Выходзіць з 1932 года

16+

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі»,
рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар

Ларыса Іванаўна ЦІМОШЫК

Рэдакцыйная
калегія:
Таццяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барскоў
Віктар Гардзеі

Уладзімір Гіламедаў
Вольга Дадзіёмава
Жана Запартыка
Анатоль Казлоў
Алесь Карлюкевіч
Анатоль Крэйдзіч

Віктар Кураш
Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.minsk.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 292-20-51
намеснік галоўнага
рэдактара — 292-43-03
адказны сакратар — 292-20-51
адзел крытыкі і бібліяграфіі — 292-56-53
адзел прозы і паэзіі — 292-56-53
адзел мастацтва — 292-20-51
адзел «Кніжны свет» — 292-56-53
бухгалтэрыя — 287-18-14
Тэл./факс — 292-20-51

Выходзіць раз на тыдзень па пятніцах.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выдадзенае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"».

Дырэктар — галоўны рэдактар Павел Якаўлевіч СУХАРУКАЎ

Тэхнічны рэдактар,
камп'ютарная вёрстка:
А. В. Бізункова

Камп'ютарны набор:

А. І. Грамыка

Стыльрэдактар:

Н. А. Святлова

Нумар падпісаны ў друку

25.01.2018 у 11.00

Ум. друку арк. 3,72

Наклад — 1495

Друкарня Рэспубліканскага

унітарнага прадпрыемства

«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»

ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004

г. Мінск, пр. Незалежнасці, 79.

Індэк 220013

Заказ — 173

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Пры перадруку просьба спасылца на «ЛіМ». Рукалісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе, не вяртаюцца і не рэцензуюцца. Аўтары паведамляюць прозвішча, імя і імя па бацьку, пашпартныя звесткі, месца працы, адрас з індэксам. Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтара публікацыі.

© Міністэрства інфармацыі

Рэспублікі Беларусь, 2017

© ГА «Саюз пісьменнікаў

Беларусі», 2017

© Рэдакцыйна-выдавецкая

ўстанова «Выдавецкі дом

"Звязда", 2017

